

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО НИНА ДИМИТРОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 40669/16)

РЕШЕНИЕ

Член 1 от Протокол № 1 • Контрол върху ползването на имот • Невъзможност за спиране на публичната продажба на апартамента на жалбоподателката в резултат на постановено незабавно изпълнение и заповед за плащане срещу нея, в очакване на съдебно разглеждане по същество на спора с банката • Действащата законова рамка към съответния момент, която урежда издаването и оспорването на подлежащи на незабавно изпълнение заповеди за изпълнение, както и начинът, по който е приложена, нарушават справедливия баланс между конкуриращи се права • Непропорционална и прекомерна тежест

Подготвен от Секретариата. Не обвързва съда.

СТРАСБУРГ

16 април 2024 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

23/09/2024

Решението е станало окончателно при условията на чл. 44 § 2 от Конвенцията. Може да бъде предмет на редакционни промени.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ.....	1
ФАКТИТЕ.....	2
I. БАНКОВИЯТ кредит НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА.....	2
II. ЗАПОВЕДТА ЗА ПЛАЩАНЕ СРЕЩУ ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА.....	3
III. оспорване на ЗАПОВЕДТА ЗА ПЛАЩАНЕ.....	4
A. Преглед на оспорването в съда.....	4
B. Констатации на Инспектората към Висшия съдебен съвет по хода на производството.....	6
IV. ПУБЛИЧНА ПРОДАН НА АПАРТАМЕНТА НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА.....	7
V. ПО-НАТАТЪШЕН ХОД НА ИЗПЪЛНИТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО.....	9
VI. ПРЕДЯВЯВАНЕ НА УСТАНОВИТЕЛЕН ИСК ОТ БАНКАТА СРЕЩУ ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА.....	9
VII. ОБРАТНИ ИЗПЪЛНИТЕЛНИ ЛИСТОВЕ, поискани ОТ МАЙКАТА И ДЪЩЕРЯТА НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА.....	11
VIII. ДОКАЗАТЕЛСТВА ЗА МЕСТОЖИВЕЕНЕТО НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА.....	12
ПРИЛОЖИМА ПРАВНА РАМКА.....	13
I. ЗАПОВЕДИ ЗА ПЛАЩАНЕ.....	13
A. Въвеждане (отново) на процедурата в България.....	13
B. Заповеди за плащане и заповеди за плащане в полза на банки.....	14
II. ПРАВНО ОСПОРВАНЕ СРЕЩУ ЗАПОВЕД ЗА ПЛАЩАНЕ.....	16
A. Възражение срещу заповедта за плащане.....	16
B. Спиране на изпълнението на заповед за плащане след възражение.....	17
C. Обжалване на разпореждането за незабавно изпълнение.....	19
D. Възможност за длъжника да предяви установителен иск, че задължението, за което се отнася заповедта за плащане, не е изискуемо 20	
1. По общите правила на гражданския процес.....	20
2. Съгласно чл. 424 от Гражданскопроцесуалния кодекс, ако се намерят новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства.....	22
III. ОБЕЗЩЕТЕНИЕ ЗА вреди, ПРИЧИНЕНИ ОТ ПРИНУДИТЕЛНОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАПОВЕД ЗА ПЛАЩАНЕ.....	22
IV. КОНСТИТУЦИОННО ОСПОРВАВАНЕ СРЕЩУ ЗАПОВЕДНОТО ПРОИЗВОДСТВО, достъпно за БАНКИ.....	23
V. СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ ЗА ОБЯВЯВАНЕ НА НЕДЕЙСТВИТЕЛНОСТ НА НЕРАВНОПРАВНИ КЛаузи.....	24
VI. обезпечителни мерки В ГРАЖДАНСКОТО ПРОИЗВОДСТВО.....	25

РЕШЕНИЕ НИНА ДИМИТРОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

VII. СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА НЕРАЗУМНАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ГРАЖДАНСКОТО ПРОИЗВОДСТВО	26
А. Ускоряващо средство	26
В. Компенсаторни средства	27
VIII. ОБЖАЛВАНЕ В ИЗПЪЛНИТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО	27
IX. АДРЕСНА РЕГИСТРАЦИЯ	28
ПРИЛОЖИМА СЪДЕБНА ПРАКТИКА НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	28
ЕЛЕМЕНТИ НА СРАВНИТЕЛНО ПРАВО	30
ПРАВОТО	31
I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1	31
А. Допустимост на оплакването	32
1. Изчерпване на вътрешноправните средства за защита	32
(a) Аргументи на страните	32
(i) Правителството	32
(ii) Жалбоподателката	34
(b) Преценката на Съда	36
2. Заключение на Съда относно допустимостта на жалбата	39
В. По същество	39
1. Становищата на страните	39
(a) Жалбоподателката	39
(b) Правителството	40
2. Преценката на Съда	41
(a) По въпроса дали е имало намеса в правото на жалбоподателката на мирно ползване на нейните притежания	41
(b) По въпроса дали намесата е предвидена от закона	41
(c) По въпроса дали намесата е преследвала легитимна цел	42
(d) По въпроса дали намесата е била пропорционална на преследваната законна цел	42
(i) Обхват и метод на оценката на Съда	42
(ii) Общи принципи	42
(iii) Приложение на тези принципи	43
(α) Приложима законодателна рамка и нейното приложение в случая на жалбоподателката	43
(β) Допълнителни стъпки, за които се твърди, че са могли да предотвратят публичната продажба на апартамента	47
– Обжалване на определението на Софийски районен съд за отказ по искането на жалбоподателката за спиране на изпълнението на заповедта за плащане	47
– Предоставяне на обезпечение за банката в подкрепа на искането на жалбоподателката за спиране на изпълнението на заповедта за плащане	48

РЕШЕНИЕ НИНА ДИМИТРОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

– Неформално уведомяване на банката и съдебния изпълнител относно използването на средства за защита срещу заповедта за плащане	48
– Установяване по съдебен ред, че жалбоподателката не дължи сумите по заповедта за плащане.....	49
– Иск за оспорване на вземането по чл.424 от Гражданския процесуален кодекс	49
– Иск срещу банката по Закона за защита на потребителите	50
– Заключение по отношение на превантивните средства за защита, цитирани от Правителството	50
(γ) Последващи средства за защита	50
(δ) Заключение	51
II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА	51
Допустимост на оплакването	52
1. Съвместимост <i>ratione materiae</i>	52
(a) Становищата на страните.....	52
(i) Правителството	52
(ii) Жалбоподателката	53
(b) Преценката на Съда	54
2. Изчерпване на вътрешноправните средства за защита.....	55
III. ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛЕН 6 § 1 И ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА.....	55
IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА	56
A. Имуществени вреди	56
1. Искът на жалбоподателката и коментарите на Правителството по него.....	56
2. Преценката на Съда.....	57
B. Неимуществени вреди	58
1. Искът на жалбоподателката и коментарите на Правителството по него.....	58
2. Преценката на Съда.....	58
C. Разходи и разноски.....	58
1. Искът на жалбоподателката и коментарите на Правителството по него.....	58
2. Преценката на Съда.....	59

По делото Нина Димитрова срещу България,

Европейският съд по правата на човека (Трето отделение), заседаващ като камара в състав:

Пере Пастор Виланова (*Pere Pastor Vilanova*), *председател*,

Йолиен Шукинг (*Jolien Schukking*),

Йонко Грозев,

Джорджиос А. Серджидис (*Georgios A. Serghides*),

Петер Рузма (*Peeter Roosma*),

Андреас Зюнд (*Andreas Zünd*),

Одни Мьол Арнардотир (*Oddný Mjöll Arnardóttir*), *съдии*,

и Милан Блашко (*Milan Blaško*), секретар на отделението,

като взе предвид:

жалбата (№ 40669/16) срещу Република България, подадена в Съда на основание чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от българската гражданка, г-жа Нина Иванова Димитрова („жалбоподателката“), на 8 юли 2016 г.

решението да се уведоми Българското правителство („правителството“) относно жалбата; и

становищата на страните;

след закрито заседание, проведено на 26 март 2024 г.,

постанови следното решение, прието на същата дата:

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Основният въпрос по делото е дали липсата на реална възможност жалбоподателката да спре продажбата на свой апартамент в резултат на изпълнителното производство въз основа на подлежаща на незабавно изпълнение заповед за плащане, получена срещу нея от банка (въз основа на договор за кредит, за който по-късно е установено, че съдържа определени условия, които са неравноправни и следователно нищожни съгласно законодателството за защита на потребителите), нарушава справедливия баланс между правото на жалбоподателката на мирно ползване на нейните притежания съгласно чл. 1 от Протокол № 1 и правата на банката като кредитор. Твърди се, че невъзможността за спиране на принудителното изпълнение на заповедта за плащане, в очакване на надлежно съдебно разглеждане на спора по същество между жалбоподателката и банката, произтича както от приложимата законова рамка (както е съществувала към конкретния момент), така и от забавянето от страна на съда да разгледа възраженията на жалбоподателката срещу заповедта за плащане.

ФАКТИТЕ

2. Жалбоподателката е родена през 1967 г. и сега живее в Германия. Представявана е от г-н М. Екимджиев и г-жа К. Бончева, адвокати, практикуващи в Пловдив, България.

3. Правителството е представлявано от правителствените агенти г-жа Б. Симеонова и г-жа М. Коцева от Министерство на правосъдието.

I. БАНКОВИЯТ КРЕДИТ НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА

4. През юли 2005 г. жалбоподателката е изтеглила двадесетгодишен кредит на стойност 40 000 евро (EUR) от Централна Кооперативна Банка АД („банката“), който е обезпечила с ипотека върху апартамент, закупен от нея с въпросната сума; в договора е уточнено, че дадената на жалбоподателката сума в заем трябва да се използва за закупуване на въпросния апартамент. Годишният лихвен процент по кредита е бил определен на: основния лихвен процент на банката, към онзи момент 4%, плюс 5,9% – общо 9,9%. Съгласно условията на договора за заем, банката е можела да промени този лихвен процент, когато променя основния си лихвен процент поради „промени в пазарните условия“ и своята „лихвена политика“. Заемът, заедно с лихвите по него, е трябвало да се изплаща на равни месечни вноски, които към онзи момент са били фиксирани на 388,77 евро и е трябвало да започнат да текат през ноември 2005 г. Съгласно договора за заем, при забавяне на плащането на тези вноски се дължи наказателна лихва от 35% годишно. Съгласно клауза за предсрочна изискуемост, ако жалбоподателката пропусне да плати две поредни вноски или не изпълни други задължения по договора, банката може да обяви целия неизплатен остатък по кредита за предсрочно изискуем и да наложи събирането му от всяко обезпечение, предоставено от жалбоподателката. В такъв случай наказателна лихва от 35% е щяла да тече върху непогасената част от главницата и договорната лихва.

5. През октомври 2008 г. банката е увеличила основния си лихвен процент на 5%, в резултат на което лихвата по кредита се е увеличила от 9,9% на 10,9%, а месечните вноски – от 388,77 евро на 412,74 евро.

6. През юли 2010 г. банката и жалбоподателката са съставили анекс за изменение на договора за заем. Договорили са се, *наред с останалото*, че (а) неизплатеният баланс възлиза на 39 460,06 евро, което включва капитализирана лихва; (б) жалбоподателката ще има деветмесечен гратисен период, през който ще плаща само 200 лева (BGN) на месец; и (с) след това месечната вношка ще нарасне на 454,36 евро. В същото време банката е сключила договори за поръчителство с майката и дъщерята на жалбоподателката (последната е родена през 1992 г.), като и двете са били поръчители по отношение на заема.

Анексът и договорите за поръчителство уточняват, че апартаментът, който жалбоподателката е закупила със заема (вж. параграф 4 по-горе), е „адресът за кореспонденция“ с нея и нейните майка и дъщеря.

7. Изглежда, че в края на 2012 г. жалбоподателката е спряла да погасява редовно заема си.

II. ЗАПОВЕДТА ЗА ПЛАЩАНЕ СРЕЩУ ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА

8. През октомври 2014 г. банката е подала молба до Софийски районен съд за издаване на заповед за плащане (вж. параграфи 48 и 51 по-долу) както срещу жалбоподателката, така и срещу нейните майка и дъщеря (които са били поръчители по отношение на нейния заем – вж. параграф 6 по-горе). Както се е изисквало от действащите тогава процедурни правила (вж. параграф 53 по-долу), банката е приложила към молбата си извлечения от счетоводната си документация, удостоверяващи съществуването на дълга на жалбоподателката. Банката е приложила също така договора за заем, анекса от 2010 г. към него (вж. параграф 6 по-горе), двата договора за поръчителство с майката и дъщерята на жалбоподателката (вж. параграф 6 *in fine* по-горе) и известия (изпратени по пощата до жалбоподателката и нейните майка и дъщеря през септември 2014 г.) за плащане на дължимите суми. В молбата банката е посочила адреса на друг апартамент, където жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са имали постоянен адрес и чиято собственост жалбоподателката е прехвърлила на майка си чрез дарение (вж. параграфи 46 и 96 по-долу).

9. Съгласно процедурните правила (вж. параграф 51 по-долу), Софийски районен съд е разгледал молбата на банката по документи и без уведомление до жалбоподателката, след което на 10 февруари 2015 г. е издал исканата от банката заповед за плащане по отношение на следните суми (плюс разходи и разноски):

(а) 37 279,24 евро (непогасената част от главницата по заема) плюс лихва за забава по установения процент от 16 октомври 2014 г. до изплащането;

(b) 7 059,68 евро договорна лихва за периода от 28 декември 2013 г. до 15 октомври 2014 г.; и

(c) 856,97 евро наказателна лихва за периода от 21 януари 2013 г. до 15 октомври 2014 г.

10. В съответствие с правилата за заповеди за плащане в полза на банки (вж. параграф 53 по-долу), по искане на банката съдът е разпоредил заповедта за плащане да бъде изпълнена незабавно и въз основа на нея е издал изпълнителен лист.

11. Малко след това, през м. март 2015 г., банката е завела изпълнително производство срещу жалбоподателката и нейните майка и дъщеря. Банката е поискал по-конкретно заповедта за плащане и

издаденият въз основа на нея изпълнителен лист да бъдат изпълнени срещу апартамент, който жалбоподателката е била закупила с банков заем и който е била ипотекирала в полза на банката (вж. параграф 4 по-горе). На 31 март 2015 г. съдебният изпълнител е поканила жалбоподателката да заплати посочените в заповедта за плащане суми и ѝ е връчила копия от заповедта и изпълнителния лист; също така е уведомила жалбоподателката, че е наложила забрана върху апартамент. В поканата е било уточнено, че (а) настоящият и постоянен адрес на жалбоподателката и нейните майка и дъщеря (вж. параграфи 95-97 по-долу) е бил гореспоменатият друг апартамент, чиято собственост жалбоподателката е прехвърлила на майка си чрез дарение (вж. Параграф 46 по-долу), и че (б) апартаментът, който жалбоподателката е закупила с банков заем (вж. параграф 4 по-горе), е бил нейният „алтернативен адрес“.

III. ОСПОРВАНЕ НА ЗАПОВЕДТА ЗА ПЛАЩАНЕ

A. Преглед на оспорването в съда

12. Във възражения (вж. параграф 56 по-долу), подадени до Софийски районен съд на 15 април 2015 г., жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са оспорили заповедта за плащане, като са заявили, че съответният дълг все още не е бил изискуем. Във възраженията жалбоподателката е посочила адрес, различен от този на апартамент, който е била закупила с банков заем.

13. На същия ден жалбоподателката (заедно с майка си и дъщеря си) е обжалвала пред Софийски градски съд разпореждането на Софийски районен съд за незабавно изпълнение на заповедта за (вж. параграф 10 по-горе). Жалбоподателката е твърдяла, че извлеченията от счетоводните регистри на банката, приложени към молбата на банката (вж. параграф 8 по-горе), не са били *prima facie* валидни, както това понятие се е разбирало в съответната съдебна практика, тъй като не са били подписани от банкови служители, надлежно упълномощени за целта. Освен това в извлеченията не било посочено колко вноски са били просрочени, колко плащания са били извършени (нито кога) и кога е бил настъпил падеж по задължението. Поради това не ставало ясно как банката била изчислила броя на дните закъснение и договорната и наказателната лихва, претендирани от нея. Жалбоподателката твърдяла също така, че банката не била приложила към молбата си документи, показващи, че целият дълг наистина е бил изискуем; по-конкретно, нямало доказателства, че известията за плащане, изпратени по пощата през септември 2014 г. (вж. параграф 8 *in fine* по-горе), действително са достигнали до жалбоподателката и нейните майка и дъщеря. Съгласно относимата съдебна практика само надлежното връчване на такова

известие може да задейства клаузата за предсрочна изискуемост в договор за заем (вж. параграф 4 *in fine* по-горе). Както се е изисквало от процедурния правилник, жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са подали жалбата до Софийски районен съд, който е трябвало да я препрати на Софийски градски съд (вж. параграф 66 по-долу).

14. По същото време, по което са внесли жалбата си, жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са поискали от Софийски районен съд да спре изпълнението на заповедта за плащане (вж. параграф 60 по-долу). Искането им е съдържало същите аргументи като изложените в жалбата.

15. На 16 април 2015 г. (денят след внасяне на жалбата) Софийски районен съд е указал на жалбоподателката и нейните майка и дъщеря да коригират някои пропуски. След като са получили инструкциите на съда на 15 май 2015 г., те са ги изпълнили с допълнителна молба, подадена на 22 май 2015 г. На 17 ноември 2015 г. съдът е изпратил жалбата до банката, като я е поканил да внесе отговор. Не са били предприети допълнителни стъпки по отношение на възражението, жалбата или искането за спиране на изпълнението и през декември 2015 г. жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са повторили искането си за спиране на изпълнението.

16. Софийски районен съд не е реагирал и на повторното искане за спиране на изпълнението; през март и ноември 2017 г. майката и дъщерята на жалбоподателката са подали две последователни искания за определяне на срок по чл. 255 от Гражданскопроцесуалния кодекс (стандартното ускорително средство за защита по отношение на продължителността на гражданското производство в България – вж. параграф 89 по-долу) във връзка с тяхното искане за спиране на изпълнението. Съгласно процесуалните правила са внесли тези молби в Софийски районен съд. Въпросният съд не е реагирал на исканията – които съгласно процесуалните правила е трябвало или да бъдат удовлетворени от самия съд, или незабавно препратени към Софийски градски съд (вж. параграф 89 по-долу) – до 5 октомври 2018 г., когато е разпоредил майката и дъщерята на жалбоподателката да бъдат информирани за решенията, които е постановил на тази дата.

17. На 5 октомври 2018 г. Софийски районен съд:

(а) е наредил банката да бъде уведомена за възраженията, подадени от жалбоподателката и нейните майка и дъщеря срещу заповедта за плащане (вж. параграф 12 по-горе) и е приканил банката да предяви установителен иск, че жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са дължали сумите, посочени в заповедта за плащане, в противен случай заповедта за плащане щяла да бъде отменена (вж. параграф 57 по-долу);

(б) е препратил жалбата срещу своето разпореждане заповедта за плащане да бъде изпълнена незабавно (вж. параграф 13 по-горе) до Софийски градски съд; и

(с) е отхвърлил искането за спиране на принудителното изпълнение на заповедта за плащане (вж. параграф 14 по-горе). Съдът е отбелязал, че жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са основали това искане на аргументи за твърдението, че не дължали исканата от банката сума, позоваващи се на съдържанието на молбата на банката и приложенията към нея, а не на „убедителни писмени доказателства“, както се изисквало от приложимата законова разпоредба (вж. параграф 60 (b) по-долу). Следователно искането не можело да бъде уважено. Такива аргументи можело да бъдат взети предвид само от съда на по-горна инстанция (Софийски градски съд) при разглеждане на жалбата срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта за плащане (вж. параграф 13 по-горе);

18. Жалбата срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта е постъпила в СГС в края на м. януари 2019 г.

19. В окончателно определение, постановено на 25 февруари 2019 г., Софийски градски съд отменил въпросното разпореждане въз основа на това, че известията за плащане от септември 2014 г., които банката е изпратила на жалбоподателката и нейните майка и дъщеря (вж. параграф 8 *in fine* по-горе), не са били надлежно доставени до тях. Вследствие на това клаузата за предсрочна изискуемост в договора за заем (вж. параграф 4 *in fine* по-горе) не е била надлежно задействана, което означавало, че дългът, който банката е искала да събере чрез заповедта за плащане, все още не е бил станал изискуем преди банката да подаде молба за издаване на въпросната заповед. Според тълкувателно решение на Върховния касационен съд от м. юни 2014 г. това било абсолютна предпоставка за издаване на подлежаща на незабавно изпълнение заповед за плащане и изпълнителен лист въз основа на нея. Следователно разпореждането за плащане да бъде изпълнено незабавно трябвало да бъде отменено, молбата на банката за незабавно изпълнима заповед за плащане трябвало да бъде отхвърлена и изпълнителният лист, издаден въз основа на заповедта за плащане, трябвало да бъде отменен (виж *опр. № 4932 от 25.02.2019 г. по в. ч. гр. д. № 1285/2019 г., СГС*).

В. Констатации на Инспектората към Висшия съдебен съвет по хода на производството

20. Междувременно през м. септември 2018 г. жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са подали оплакване от забавянето на Софийски районен съд при разглеждането на делото им (вж. параграфи 15-17 по-горе) до Инспектората към Висшия съдебен съвет (за подробности относно този орган вж. *Фингър срещу България, № 37346/05, §§ 36 и 38, 10 май 2011 г.*, и *Балакчиев и други срещу България (реш.)*, № 65187/10, §§ 18-19, 18 юни 2013 г.). Подчертали са сериозната

вреда, която забавянето им е причинило (в светлината на безпрепятственото протичане на изпълнителното производство срещу тях – вж. параграфи 25 и 30 по-долу), и са поискали да бъдат предприети дисциплинарни мерки срещу съдията, която е водела делото, както и да ѝ бъде наредено да го придвижи.

21. След като е поискал информация от Софийски районен съд през м. септември 2018 г. и е получил тази информация в края на м. октомври 2018 г., през м. ноември 2018 г. Инспекторатът към Висшия съдебен съвет е намерил жалбата за основателна. Отбелязал е по-конкретно, че съдията, която отговаряла за делото, не се е произнесла в продължение на близо три години и половина по искането за спиране на изпълнението на заповедта за плащане, нито е обработила някоя от другите молби. От инспектората са отбелязали още, че срещу съдията вече е било образувано дисциплинарно производство през 2017 г. за това, че не е била разгледала в срок други дела. През м. юли 2019 г. съдията е подала оставка.

IV. ПУБЛИЧНА ПРОДАН НА АПАРТАМЕНТА НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА

22. Междувременно на 22 април 2015 г. помощникът на частният съдебен изпълнител, образувал изпълнителното производство, инициирано от банката срещу жалбоподателката (вж. параграф 11 по-горе), е извършила оглед на апартамента, който жалбоподателката е била закупила с банковия кредит и ипотекирала в полза на банката (вж. параграф 4 по-горе). В протокола от този оглед е отбелязала, *наред с останалото*, че електричеството в апартамента е било спряно, че апартаментът се нуждаел от ремонт (по-специално поради теч в банята) и че не е имало живущи към момента на огледа. По време на огледа е присъствала само дъщерята на жалбоподателката, но тя е уведомила съдебния изпълнител, че желала да ѝ бъдат връчени документи на постоянния адрес на жалбоподателката, който бил също така и неин постоянен адрес (вж. параграф 11 *in fine* по-горе).

23. Експертиза, получена от съдебния изпълнител по-късно през м. април 2015 г., сочи, че пазарната стойност на апартамента е била 135 000 лв. (69 024,40 евро).¹ Експертизата повтаря констатацията в протокола от огледа, че никой не е живеел в апартамента по време на огледа и че апартаментът се нуждаел от ремонт.

24. През м. ноември 2015 г. друг кредитор на жалбоподателката – частно лице, което получило изпълнителен лист срещу нея през м. април

¹ От 1999 г. обменният курс между еврото и българския лев е фиксиран със закон (чл. 29, ал. 2 от Закона за Българската народна банка от 1997 г. и решение № 223 на Българската народна банка от 31 декември 1998 г., заедно с раздели 1 и 2 от Закона за деноминацията на лева от 1999 г.): 1 евро се равнява на 1,95583 лева.

2012 г. – се е присъединило към изпълнителното производство. По негово искане вече е била наложена възбрана на апартамента през м. май 2013 г. в рамките на отделно изпълнително производство срещу жалбоподателката.

25. През м. май-юни и след това отново през м. юли-август 2015 г. съдебният изпълнител е провела два пъти публична продан на апартамента. Не е имало наддавателни предложения. В резултат на това през м. септември 2015 г. е намалила исканата цена до 99 200 лв. (50 720,15 евро) и е провела за трети път публична продан през м. октомври-ноември 2015 г. Отново не е имало наддавателни предложения. След това съдебният изпълнител е намалила допълнително исканата цена на 79 360 лв. (40 576,12 евро) и е провела за четвърти път публична продан между 7 декември 2015 г. и 7 януари 2016 г. Този път един наддаващ (в последния ден на търга) е предложил 80 412,50 лв. (41 114,26 евро) – оферта, която е била приета. На следващия ден, 8 януари 2016 г., съдебният изпълнител я е обявила за купувач на жилището. След като платила цялата цена, на 11.01.2016 г. купувачката била обявена за собственик на апартамента.

26. Жалбоподателката е била уведомен за продажбата на 14 януари 2016 г.; в уведомлението, изпратено от съдебния изпълнител, е бил упоменат както адреса на апартамента, така и друг адрес – същият, който жалбоподателката била посочила във възражението си срещу заповедта за плащане (вж. параграф 12 по-горе). Постановлението на съдебния изпълнител за прехвърляне на собствеността върху апартамента на неговия купувач е влязло в сила на 23 януари 2016 г.

27. На 29.01.2016 г. съдебният изпълнител е разпределила сумата от продажбата. Отбелязала е, че към тази дата жалбоподателката дължала на банката общо 102 057,31 лв. (52 181,07 евро), които били разпределени по следния начин:

(а) 72 911,86 лв. (37 279,24 евро) за непогасената част от главницата;
(б) 9 602,54 лв. (4 909,70 евро) лихва за просрочие върху непогасената част от главницата по установения процент за периода от 16 октомври 2014 г. до 29 януари 2016 г.;

(с) 13 807,53 лв. (7 059,68 евро) договорна лихва за периода от 28 декември 2013 г. до 15 октомври 2014 г.;

(д) 1 676,08 лв. (856,97 евро) наказателна лихва (съгласно изпълнителния лист) за периода от 21 януари 2013 г. до 15 октомври 2014 г.; и

(е) останалите разноси на банката по издаване на заповедта за плащане (3 623,84 лв.) и изпълнението ѝ (435,46 лв.).

28. След като изчислила как постъпленията от продажбата на апартамента трябвало да бъдат разпределени между банката и вземанията на другите кредитори на жалбоподателката, които се били присъединили към изпълнителното производство, съдебният

изпълнител установила, че на банката трябвало да бъдат изплатени изцяло дължимите разходи, които била натрупала (виж параграф 27 (е) по-горе) и 74 086,36 лв. (37 879,75 евро) по отношение на непогасената част от главницата, плюс лихва по заема (вж. параграф 27 (а)-(d) по-горе). Съдебният изпълнител е отбелязала, че тези две суми, съчетани със сумата, предназначена за собствения ѝ хонорар (3614,71 лв.), разносните, направени от другия кредитор, присъединил се към изпълнителното производство (108 лв.) и местния данък върху апартамента, плюс лихвите за просрочие по него (2 167,97 лв.), изчерпали средствата от продажбата.

29. Във всички документи, които е издала през 2015-16 г., съдебният изпълнител е уточнила, че другият апартамент, чиято собственост жалбоподателката е била прехвърлила на майка си (вж. параграф 46 по-долу), е бил нейният постоянен и настоящ адрес (и също така постоянният и настоящ адрес на нейните майка и дъщеря). В някои от тези документи съдебният изпълнител е посочила адреса на апартамента, който жалбоподателката е била закупил с банковия кредит като „адрес за кореспонденция“ на жалбоподателката. На практика цялата кореспонденция между жалбоподателката и съдебния изпълнител е преминавала през адвоката на жалбоподателката през цялото време на въпросните събития.

V. ПО-НАТАТЪШЕН ХОД НА ИЗПЪЛНИТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

30. По искане на банката през м. ноември 2016 г. изпълнителното производство е било прехвърлено на друг съдебен изпълнител. Между м. декември 2016 г. и м. декември 2018 г. той е бил ангажиран със събирането на остатъка от дължимите суми по заповедта за плащане от заплатата на дъщерята на жалбоподателката и пенсията на майката на жалбоподателката.

31. След като бил уведомен за решението на Софийски градски съд през м. февруари 2019 г. за обезсилване на изпълнителния лист (вж. параграф 19 по-горе), през м. април 2019 г. съдебният изпълнител прекратил изпълнителното производство.

VI. ПРЕДЯВЯВАНЕ НА УСТАНОВИТЕЛЕН ИСК ОТ БАНКАТА СРЕЩУ ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА

32. Междувременно през м. ноември 2018 г. банката, след като е била уведомена за възраженията на жалбоподателката и нейните майка и дъщеря срещу заповедта за плащане от м. октомври 2018 г. (вж. параграфи 12 и 17 (а) по-горе), е предявила установителен иск (вж.

параграф 57 по-долу), че те ѝ дължат сумите, посочени в заповедта за плащане (вж. параграф 9 (а)-(с) по-горе).

33. В отговор на исковата молба на банката жалбоподателката твърдяла, наред с останалото, че (а) тези суми все още не са били изискуеми, тъй като банката не я е била поканила надлежно да ги плати, и (б) клаузите в заема и анекса към него от 2010 г. (вж. параграфи 4 и 6 по-горе), определящи начина, по който трябва да се изчисляват договорните и наказателните лихви, са били неравноправни клаузи, нищожни съгласно законодателството за защита на потребителите.

34. През м. юли 2020 г. Софийски градски съд е постановил, че жалбоподателката и двамата ѝ поръчители дължат солидарно на банката:

(а) 33 491,62 евро по отношение на неплатената част от главницата, плюс лихва за просрочие по установения лихвен процент, считано от 16 октомври 2014 г. до датата на плащане;

(б) 2 751,20 евро договорна лихва за периода от 28 декември 2013 г. до 15 октомври 2014 г.; и

(с) 793,33 евро наказателна лихва за периода от 21 януари 2013 г. до 15 октомври 2014 г.

35. Съдът е отхвърлил останалата част от иска на банката: 3787,62 евро неизплатена част от главницата, 4308,48 евро неплатена договорна лихва и 63,64 евро наказателна лихва.

36. Съдът е отбелязал, че до м. януари 2019 г. в изпълнителното производство срещу жалбоподателката са събрани 26 320,79 евро. Както в решението си от м. февруари 2019 г. по отношение на жалбата на жалбоподателката срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта за плащане (вж. параграф 19 по-горе), съдът е установил, че банката не е била поканила надлежно жалбоподателката да плати дълга си, преди да подаде молба за издаване на заповед за плащане, като по този начин не е задействала надлежно клаузата за предсрочна изискуемост в договора за заем. Само връчването на молбата за предявяване на установителен иск на жалбоподателката през м. март 2019 г. можело да се разглежда като покана за плащане, активираща тази клауза и превръщаща целия дълг към банката в изискуем. Съдът също така е установил, че клаузата в договора за заем, която е позволявала на банката едностранно да промени договорния лихвен процент (вж. параграф 4 по-горе), е представлявала неравноправно условие, което съответно било нищожно съгласно законодателството за защита на потребителите, и че неизплатеното салдо по заема следователно трябвало да се изчислява в съответствие с първоначалния договорен лихвен процент (9.9%). Съдът обаче е стигнал до обратното заключение по отношение на клаузите за наказателна лихва: макар да предвиждали лихвен процент от 35% и лихва върху лихвата, тези клаузи били валидни, тъй като процентът все още можел да се разглежда като

справедлив, а не прекомерен, и тъй като двата вида лихви (договорна и неустойка) служат за различни цели. За разлика от тях клаузата за капитализиране в анекса от 2010 г. (вж. параграф 6 (а) по-горе) била нищожна, тъй като законът не разрешавал капитализиране на лихвата. Следователно капитализираната сума от 3 204,32 евро не трябвало да бъде включена в дълга на жалбоподателката. В светлината на всички тези фактори и доказателствата, представени на съда, непогасеният дълг на жалбоподателката възлизал на 33 491,62 евро по отношение на неплатената част от главницата, 2 751,20 евро договорна лихва и 793,33 евро наказателна лихва (вж. *реш. № 4461 от 22.07.2020 г. по гр. д. № 15707/2018 г., СГС*).

37. Жалбоподателката и нейните майка и дъщеря са обжалвали. Оспорили са, наред с останалото, решението на съда относно клаузите за наказателна лихва.

38. През м. април 2021 г. Софийски апелативен съд отменил частично решението на по-долната инстанция и обявил, че жалбоподателката дължи на банката (а) 21 118,47 евро по отношение на неплатената част от главницата и (б) 231,30 евро наказателна лихва. Съдът не е изменил решението на по-долния съд относно договорната лихва (вж. параграф 34 (б) по-горе), в резултат на което общата сума на съдебно признатия дълг на жалбоподателката достигнал 24 100,97 евро.

39. Съдът постановил, наред с останалото, че клаузите за наказателна лихва (вж. параграфи 4 и 36 по-горе) представлявали неравноправни клаузи, които били нищожни съгласно законодателството за защита на потребителите, тъй като предвиждали прекомерен лихвен процент и че само частта от дълга, която вече е била изискуема след приключването на устните прения, представени пред него, трябвало да бъде включена в установителното решение на съда, поискано от банката (вж. *реш. № 351 от 09.04.2021 г. по гр. д. № 4234/2020 г., САС*).

40. Банката е обжалвала по правни въпроси, но на 3 февруари 2022 г. Върховният касационен съд е отказал да допусне жалбата ѝ за разглеждане (виж *опр. № 75 от 03.02.2022 г. по гр. д. № 2929/2021 г., ВКС, III г. о.*).

VII. ОБРАТНИ ИЗПЪЛНИТЕЛНИ ЛИСТОВЕ, ПОИСКАНИ ОТ МАЙКАТА И ДЪЩЕРЯТА НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА

41. През м. юни 2022 г., около четири месеца след приключването на действията по предявения установителен иск през февруари 2022 г. (вж. параграф 40 по-горе), майката и дъщерята на жалбоподателката подали молба до Софийски районен съд за обратни изпълнителни листове (вж. параграфи 58 и 78 по-долу) срещу банката по отношение на сумите, за които твърдели, че тя била получила неправомерно в резултат на

принудителното изпълнение на заповедта за плащане срещу тях (вж. параграф 30 по-горе).

42. През м. октомври 2022 г. Софийски районен съд уважил молбата, като е осъдил банката да изплати на дъщерята на жалбоподателката 6 503,79 лв. (3 325,34 евро), а на майката на жалбоподателката – 614,63 лв. (314,26 евро). Съдът е отбелязал, че по изпълнителното производство са били събрани общо 102 844,70 лв. (52 583,66 евро). От тази сума 91 185,65 лв. (46 622,48 евро) са били постъпили в банката. Съпоставянето на тази сума със съдебно признатия дълг към банката от жалбоподателката и (като нейни поръчители) нейните майка и дъщеря показвало, че последните са надплатили съответно 6 503,79 лв. и 614,63 лв. Следователно те имали право на обратни изпълнителни листове по отношение на тези суми (вж. *разп. № 20061673 от 12.10.2022 г. по гр. д. № 56122/2022 г., СРС*).

43. Банката обжалвала с аргументите, наред с останалото, че (а) Софийски районен съд не е имал правомощия да издава обратните изпълнителни листове и (б) че такъв лист можел да бъде издаден само ако сумата, чието връщане се искало от длъжника, изобщо не е била дължима, а не просто за обявена от съда като сума с все още не настъпила изискуемост.

44. През м. май 2023 г. Софийски градски съд е уважил жалбата на основание (а) и отменил обратните изпълнителни листове. Отбелязал е, че единственият съд компетентен да издава такива листове е съдът, който е отхвърлил, изцяло или частично, установителният иск на кредитора, а не съдът, който е издал първоначалната заповед за плащане. Следователно молбата за издаване на обратни изпълнителни листове трябвало да бъде изпратена за разглеждане в съответния състав на СГС (вж. *опр. № 5667 от 09.05.2023 г. по в. ч. гр. д. № 2011/2023 г., СГС*).

45. По последна информация, получена от страните по въпроса (на 10 октомври 2023 г.), това производство пред СГС все още е висящо.

VIII. ДОКАЗАТЕЛСТВА ЗА МЕСТОЖИВЕЕНЕТО НА ЖАЛБОПОДАТЕЛКАТА

46. Постоянният адрес на жалбоподателката (вж. параграфи 95-97 по-долу) е адресът на друг апартамент, който тя е притежавала изцяло до 2005 г., когато е прехвърлила половината от собствеността му на майка си чрез дарение. През м. април 2012 г. жалбоподателката е прехвърлила на майка си и втората половина от този апартамент. В молбата за заем (вж. параграф 4 по-горе), която е подала до банката през м. юни 2005 г., жалбоподателката е уточнила, че живее в този друг апартамент от 1996 г.

47. Жалбоподателката е предоставила на Съда имейл кореспонденция със собственици на имоти на неуточнени места, свързана с резервации, които е направила чрез *Airbnb* за 8-15 и 24-26 април 2016 г., и удължаването на втората от тези резервации с още няколко дни.

ПРИЛОЖИМА ПРАВНА РАМКА

I. ЗАПОВЕДИ ЗА ПЛАЩАНЕ

A. Въвеждане (отново) на процедурата в България

48. Заповедното производство, което е съществувало в българското законодателство между 1898 и 1951 г., е въведено отново с влизането в сила на Гражданския процесуален кодекс от 2007 г., който е влязъл в сила през м. март 2008 г. Уредено е в членове 410-25 от този кодекс.²

49. Мотивите към правителствения законопроект от 2006 г. (№ 602-01-38), довел до влизането в сила на кодекса, посочват, наред с останалото, че заповедното производство ще гарантира еднаква защита на интересите на длъжниците и кредиторите. Не изглежда конкретните параметри на процедурата – по-специално по отношение на подлежащите на незабавно изпълнение заповеди за плащане, издадени в полза на банки – да са били засегнати по време на разискванията на законопроекта от Комисията по правни въпроси на парламента, проведени преди първото пленарно четене. Докладът на Комисията също не се спира на темата. По време на първото пленарно четене на законопроекта през август 2006 г. няколко народни представители правят забележки относно полезността и желателността на заповедното производство, но липсва подробно обсъждане на параметрите на това производство. Един народен представител отбелязва, че макар длъжниците да могат да възразят срещу заповедта за плащане (и по този начин да преместят спора в пълно състезателно производство), незабавното изпълнение на заповедта би гарантирало правата на някои видове кредитори, като например обществени услуги. На второ пленарно четене на законопроекта през м. юли 2007 г. частта, която се отнася до повдигнатите в конкретния случай въпроси, е приета единодушно без разисквания.

50. През 2014-18 г. заповедните производства представляват приблизително половината от всички граждански дела, разгледани от районните съдилища. През 2014 г. тези дела са 162 846, през 2015 г. 183

² Правилата, които са изпълнявали подобна роля в Гражданския процесуален кодекс от 1952 г. (който е заменен от Гражданския процесуален кодекс от 2007 г.), са описани накратко в *Чорбов срещу България* (№ 39942/13, §§ 18-22, 25 януари 2018 г.).

368, през 2016 г. 181 346, през 2017 г. 225 756 и през 2018 г. 198 008 – значително повече от други видове дела (вж. Институт за пазарна икономика, *Кратък преглед на заповедното производство*, 2019 г., стр. 4-5).³ Най-много такива дела са постъпили в Софийски районен съд (50 835 през 2018 г.), което води до изоставане (пак там, стр. 6). Доклад от 2015 г., публикуван от Групата на Световната банка (Картографиране на пътя през съдебните процедури в България /*Mapping the way through court procedures in Bulgaria (English)*). Washington, D.C.: World Bank Group, July 2015)⁴, отбелязва на стр. 28, че през 2014 г. на Софийски районен съд са били необходими средно между един и три месеца, за да издаде заповед за плащане (и в някои крайни случаи до пет месеца) – с големи различия сред седемдесет и двамата съдии там, натоварени с обработката на такива заповеди. Основната причина за забавянето е „изключителната натовареност на съда“.

В. Заповеди за плащане и заповеди за плащане в полза на банки

51. Кредиторът може да се обърне към съответния районен съд за издаване на заповед за плащане. Такава заповед по правило може да се иска само във връзка с парични иски, които попадат в юрисдикцията на районните съдилища, т.е. иски до 25 000 лв. (12 782,30 евро) (членове 410, ал. 1, т. 1 и 411, ал. 1 във връзка с членове 103 и 104, точка 4 от Гражданския процесуален кодекс). Ако обаче заповедта за плащане се иска от, наред с други видове кредитори, банка и молбата за нея се основава, *наред с останалото*, на извлечения от счетоводните записи на тази банка, удостоверяващи нейното вземане (вж. параграф 53 по-долу), няма такъв таван (чл. 417, т. 2). Съдът трябва да разгледа молбата по документи и без да уведоми длъжника; ако са налице всички предпоставки, съдът трябва да издаде заповедта за плащане в рамките на три дни (чл. 411, ал. 2). Съгласно нова точка 3 (която е добавена към чл. 411, ал. 2 през декември 2019 г.), съдът трябва да откаже да издаде заповедта за плащане, ако молбата за нея се основава (или може разумно да се счита, че се основава) на неравноправна клауза в договор с потребител. Нова разпоредба в кодекса (а именно чл. 7, ал. 3), също добавена през декември 2019 г., предвижда, че съдилищата трябва да проверяват по своя собствена инициатива дали даден договор съдържа клаузи, които са неравноправни спрямо потребителите, във всички видове граждански производства.

³ <https://ime.bg/var//images/Law/Order-of-Payment-Proceeding-Report.pdf> (последен достъп на 26 март 2024 г.)

⁴ <http://documents1.worldbank.org/curated/en/784131468184735141/pdf/100934-WP-REVISED-BulgarianmappingreportFINALENG-PUBLIC.pdf> (последен достъп на 26 март 2024 г.)

52. Обяснителните бележки към законопроекта от м. февруари 2019 г. (№ 954-01-11), довел до изменението от м. декември 2019 г. – който е подкрепен главно от омбудсмана на републиката и има за цел да направи заповедното производство в полза на банките по-ориентирано към интересите на потребителите (вж. параграфи 53, 56, 60 и 66 по-долу) – заявяват, че съгласно действащия тогава закон длъжниците рискуват да загубят притежанията си преди каквото и да е съдебно разглеждане на исковете срещу тях. Това е така, защото (а) съдилищата не са длъжни да проверяват по своя собствена инициатива дали молбите за издаване на заповеди за плащане (по-специално молбите, внесени от банки) са свързани с искове, основаващи се на договори с потребители, които съдържат неравноправни условия, или на неправилни изчисления на сумата на дълга и (б) изпълнението на такива заповеди може да бъде спряно само в редки случаи. Това противоречи на законодателството на Европейския съюз (ЕС), тълкувано от Съда на Европейския съюз (СЕС), и предизвиква производство за нарушение срещу България.⁵

53. Ако молбата за издаване на заповед за плащане бъде подадена, наред с други видове кредитори, от банка и бъде придружена, наред с другото, от документ или извлечение от счетоводните записи на банката, удостоверяващи вземането, банката може да поиска от съда да нареди заповедта за плащане да стане незабавно изпълнима и директно да издаде изпълнителен лист въз основа на нея (чл. 418, ал. 1, прочетен заедно с чл. 417, точка 2 от Гражданския процесуален кодекс). Според правни анализи на практика този тип производства се използват предимно от банките (вж. Сталев, Ж., *Българско гражданско процесуално право*, Сиела, 2020 г., стр. 943). През м. декември 2019 г. чл. 417, т. 2 е изменен, за да се уточни в него, че по отношение на банките приложенията към молбата за издаване на заповед за плащане трябва да съдържат не само извлечение от счетоводните книги на банката, но и документът, от който произтича договорното вземане на банката от длъжника, заедно с всички анекси или общи условия. Нова ал. 3 на член 410 (също добавена през м. декември 2019 г.) предвижда, че ако искът произтича от договор с потребител, заявлението трябва да бъде придружено от договора заедно с всички приложения, изменения или общи условия.

54. Ако съдът установи, че документите, приложени към молбата на банката, са на пръв поглед валидни и показват наличието на подлежащо на изпълнение вземане срещу длъжника, съдът трябва да издаде изпълнителен лист (чл. 418, ал. 2).

⁵ В това производство за нарушение, водено по чл. 258 от Договора за функционирането на Европейския съюз, Европейската комисия изпраща на България официално уведомително писмо на 24 януари 2019 г. Делото (INFR(2018)4083) очевидно все още е активно.

55. Заповедта за плащане и документите, приложени към молбата за нейното издаване, трябва да бъдат връчени на длъжника от съдебния изпълнител, който води последвалото изпълнително производство срещу него (чл. 418, ал. 5).

II. ПРАВНО ОСПОРВАНЕ СРЕЩУ ЗАПОВЕД ЗА ПЛАЩАНЕ

А. Възражение срещу заповедта за плащане

56. Заповедта за плащане сама по себе си не подлежи на обжалване (чл. 413, ал. 1 от Гражданския процесуален кодекс), но длъжникът може да подаде възражение срещу нея, без непременно да посочва причини за това възражение (чл. 414, ал. 1). До м. декември 2019 г. законовият срок за подаване на възражение е две седмици, след което е удължен на един месец; не е възможно продължаване на този срок (чл. 414, ал. 2, предишна редакция, както и след м. декември 2019 г.).

57. Ако длъжникът подаде възражение срещу заповедта за плащане в този срок, съдът указва на кредитора, в чиято полза е издадена заповедта за плащане, да предяви иск срещу длъжника по отношение на основното вземане (чл. 415, ал. 1, т. 1 и ал. 3). Кредиторот трябва да предяви иска в рамките на един месец; неспазването на това води до отмяна на заповедта за плащане и евентуално издадения изпълнителен лист (член 415, ал. 4 и 5).

58. Ако производство по предявения иск приключи с решение, че претенцията на кредитора е неоснователна, изпълнението на заповедта за плащане трябва да бъде прекратено и съдът трябва да издаде обратен изпълнителен лист, в който да нарежда на кредитора да изплати на длъжника всички суми, получени в резултат на принудителното изпълнение, както и всички такси или разходи, които длъжникът е платил в хода на изпълнителното производство (чл. 422, ал. 3 във връзка с чл. 245, ал. 3). В точка 13 от тълкувателно решение от юни 2014 г. Върховният касационен съд пояснява, че такъв обратен изпълнителен лист трябва да бъде издаден, ако вземането на кредитора бъде обявено (изцяло или частично) за неоснователно, тъй като е основано на невалиден договор. В такъв случай изпълнителният лист трябва да бъде за частта от вземането, която е била отхвърлена, и трябва да обхваща само сумите, които кредиторът действително е получил в резултат на принудителното изпълнение на заповедта за плащане (вж. *тълк. реш. № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г., ВКС, ОСГТК, т. 13*). Нова ал. 4 на чл. 422, приета през м. октомври 2017 г., уточнява, че не се издава обратен изпълнителен лист, ако искът на кредитора е отхвърлен просто защото дългът все още не е изискуем.

59. Върховният касационен съд пояснява, че съдът, компетентен да издаде такъв обратен изпълнителен лист, е съдът, който е отхвърлил установителния иск на кредитора срещу длъжника (вж. *опр. № 320 от 15.06.2017 г. по ч. т. д. № 651/2017 г., ВКС, II т. о.*).

В. Спиране на изпълнението на заповед за плащане след възражение

60. В случай на заповед за плащане, която не е искана от банка въз основа на извлечение от нейните счетоводни регистри, въпросът за спиране на изпълнението на тази заповед не възниква при първото ѝ издаване. Такава заповед не влиза в сила преди изтичането на срока за подаване на възражение срещу нея (или, ако е подадено възражение, преди последващото съдебно производство да приключи в полза на кредитора (чл. 416 от Гражданския процесуален кодекс). Освен това такива заповеди не могат да станат незабавно изпълними (чл. 418, ал. 1). Въпреки това, ако съдът разпореди заповедта незабавно изпълнение, тъй като молбата за нейното издаване се основава, наред с други видове документи, на извлечение от банкови счетоводни записи (вж. параграфи 53 и 54 по-горе), тогава възражението не може да има ефект на спиране на изпълнението на заповедта. В такъв случай изпълнението може да бъде спряно от съда само ако:

(а) при подаване на възражението длъжникът предостави обезпечение на кредитора (което трябва да покрива цялата стойност на вземането на кредитора – вж. *опр. № 163 от 01.03.2010 г. по ч. т. д. № 163 от 01.03.2010 г. по ч. т. д. № 453 от 25.06.2010 г. по ч. т. д. № 478/2010 г., ВКС, II т. о.*; и *опр. № 14 от 06.11.2011 г. по ч. гр. Д. № 685/2010 г., ВКС, IV г. о.*); или

(б) съдът, който е разпоредил незабавното изпълнение на заповедта за плащане, разреши навременна молба от страна на длъжника за спиране на изпълнението, която се основава на „убедителни писмени доказателства“ (чл. 420, ал. 1 и 2, както е формулиран преди м. октомври 2017 г.).

61. Върховният касационен съд е подчертал, че съответният съд трябва да разгледа такова искане за спиране на изпълнението по документи и без уведомление до кредитора; освен това трябва да го направи бързо, защото в противен случай принудителното изпълнение на въпросната заповед за плащане ще протече безпрепятствено (вж. *опр. № 454 от 29.12.2008 г. по ч. гр. Д. № 2260/2008 г., ВКС, III г. о.*).

62. В редица окончателни решения, които е постановил през 2013-14 г., Софийски градски съд отхвърля искания за спиране на принудителното изпълнение, които се основават, наред с другото, на аргументи, че банковите кредити, чието принудително изпълнение се иска с тези заповеди, съдържат неравноправни условия в потребителски

договори, които са нищожни съгласно законодателството за защита на потребителите. Според съда тези аргументи не могат да оправдаят спиране (вж. *опр. № 15112 от 12.08.2013 г. по в. ч. гр. Д. № 8085/2013 г., СГС*; *опр. № 9278 от 07.05.2014 г. по в. ч. гр. Д. № 5707/2014 г., СГС*; *опр. № 12937 от 23.06.2014 г. по в. ч. гр. Д. № 8435/2014 г., СГС*; *опр. № 25510 от 11.12.2014 г. по в. ч. гр. Д. № 14361/2014 г., СГС*; *опр. № 25736 от 17.12.2014 г. по в. ч. гр. Д. № 17346/2014 г., СГС*; и *опр. № 26031 от 19.12.2014 г. по в. ч. гр. Д. № 10998/2014 г., СГС*). Изглежда, че през този период Софийски градски съд е допуснал искане за спиране на изпълнението въз основа на такива аргументи само в едно дело (вж. *опр. № 26307 от 29.12.2014 г. по в. ч. гр. д. № 13189/2014 г., СГС*).

63. През м. октомври 2017 г. думата „убедителни“ е заличена от чл. 420, ал. 2 от Гражданскопроцесуалния кодекс и разпоредбата е изменена, така че да се изясни, че длъжникът не е необходимо да предостави обезпечение, за да получи спиране въз основа на писмени доказателства (вж. параграф 60 (b) по-горе).

64. Изменението от м. декември 2019 г. (вж. параграф 51 *in fine* по-горе) на чл. 420, ал. 1 и 2 предвижда, че:

(а) ако длъжникът е потребител, сумата на обезпечението, необходимо за получаване на спиране, не може да надвишава една трета от дълга; и

(б) искане за спиране на изпълнението може да бъде уважено дори ако длъжникът не предостави обезпечение, при условие че писмените доказателства в подкрепа на искането показват, че въпросното вземане не се дължи, произтича от неравноправна клауза в договор с потребител или е неправилно изчислено (отново ако се основава на договор с потребител).

65. Законопроектът, довел до изменението от м. декември 2019 г. (вж. параграф 52 по-горе), първоначално предлага като една алтернатива за изменение на чл. 420 възражението на длъжника срещу подлежаща на незабавно изпълнение заповед за плащане в полза на банка да има суспензивен ефект. На тази алтернатива се противопоставя, наред с други, Министерството на правосъдието (което твърди, че е необходимо да се запази ефикасността на този вид заповедно производство). Въпреки това законопроектът, както е първоначално формулиран, е одобрен единодушно на първо четене от Комисията по правни въпроси на парламента, която е свикана в присъствието на различни заинтересовани страни, които обсъждат задълбочено предложението. След това законопроектът е одобрен отново – отново единодушно, но без дебат – на първо пленарно четене. На второ четене на законопроекта Комисията след продължителна дискусия одобрява (с 13 гласа „за“, 0 „против“ и 7 „въздържали се“) друга алтернатива за изменение на чл. 420, която не предвижда суспензивно действие на възражението. На второто пленарно четене на

законопроекта само двама народни представители се изказват по тази конкретна поправка. Първият предлага връщане към предложението за суспензивен ефект, което според него е ключова характеристика на законодателния пакет и ще осигури подходяща защита на длъжниците, които се оказва, че не дължат търсените от тях суми. Вторият отговаря, че това би означавало отново да има трудности в събирането на дългове и че изменението, одобрено от Комисията, предоставя на потребителите достатъчно ниво на защита. Парламентът приема алтернативната поправка на Комисията (със седемдесет и пет гласа „за“, нито един „против“ и тринадесет „въздържали се“).

С. Обжалване на разпореждането за незабавно изпълнение

66. Длъжникът може да обжалва пред окръжния съд (за град София това е Софийският градски съд) разпореждането на районен съд за незабавно изпълнение на заповедта за плащане (вж. параграф 53 по-горе). До края на 2019 г. срокът за това е две седмици; изменението от м. декември 2019 г. удължава този срок до един месец. Такава жалба трябва да се подаде до съответния окръжен съд заедно с възражението на длъжника срещу заповедта за плащане (вж. параграф 56 по-горе). До м. декември 2019 г. такова обжалване може да се основава само на аргументи, свързани с документите, приложени към молбата на кредитора за издаване на заповед за плащане; през м. декември 2019 г. алинеята, която определя това ограничение, е премахната от чл. 419 от Гражданския процесуален кодекс. Подаването на жалба не спира изпълнението на заповедта за плащане. Изменението от м. декември 2019 г. (вж. параграф 51 *in fine* по-горе) предвижда, че съответният окръжен съд трябва да отмени разпореждането за незабавно изпълнение ако (а) установи, че документите, приложени към молбата на кредитора за издаване на заповедта за плащане, не са *prima facie* валидни и не е удостоверил подлежащо на изпълнение вземане, или (б) искът се основава на неравноправна клауза в договор с потребител (чл. 419, ал. 1 до 3, както е формулиран преди и след м. декември 2019 г.).

67. Ако такова обжалване бъде успешно, заповедта за плащане остава в сила (сама по себе си така или иначе не подлежи на обжалване – вж. параграф 56 по-горе), но вече не подлежи на незабавно изпълнение (вж. *реш. № 30 от 25.04.2013 г. по т. д. № 245/2012 г., ВКС, II т. о.*). В точка 5 (г) от тълкувателно решение от юни 2014 г. (*тълк. реш. № 4 от 18.06.2014 г. по тълк. д. № 4/2013 г., ВКС, ОСГТК, т. 5 г*)), ВКС пояснява, че това все още не представлява основание за издаване на обратен изпълнителен лист в полза на длъжника, тъй като към този момент все още не е установено, че сумите, получени от кредитора в резултат на принудителното изпълнение на заповедта за плащане подлежат на възстановяване на длъжника като неправомерно платени –

това може да се случи само ако и когато предявения от кредитора иск срещу длъжника за вземането, което е в основата на заповедта за плащане, бъде отхвърлен (вж. параграфи 57-58 по-горе).

68. В резултат на гореописаното законово ограничение по отношение на въпросите, които могат да бъдат повдигнати в подобна жалба, към конкретния момент Софийски градски съд отказва да се ангажира с аргументи, представени от длъжници, които надхвърлят въпроса за валидността или съдържанието на документите, приложени към молба за издаване на заповед за плащане, и които разглеждат въпроса дали съответният дълг действително съществува (вж. наред с други решения, *опр. № 14219 от 24.07.2013 г. по в. ч. гр. д. № 9599/2013 г., СГС*; *опр. № 15384 от 19.08.2013 г. по в. ч. гр. д. № 10976/2013 г., СГС*; *опр. № 16042 от 03.09.2013 г. по в. ч. гр. д. № 11613/2013 г., СГС*; *опр. № 9278 от 07.05.2014 г. по в. ч. гр. д. № 5707/2014 г., СГС*; *опр. № 17163 от 19.08.2014 г. по в. ч. гр. д. № 10760/2014 г., СГС*; *опр. № 2028 от 27.01.2015 г. по в. ч. гр. д. № 18421/2014 г., СГС*; *опр. № 3226 от 09.02.2015 г. по в. ч. гр. д. № 1644/2015 г., СГС*; и *опр. № 18110 от 22.07.2016 г. по в. ч. гр. д. № 7975/2016 г., СГС*).

Д. Възможност за длъжника да предяви установителен иск, че задължението, за което се отнася заповедта за плащане, не е изискуемо

1. По общите правила на гражданския процес

69. Съгласно чл. 124, ал. 1 от Гражданския процесуален кодекс всеки, който има интерес от това, може да предяви иск за съществуването или несъществуването на правоотношение или право.

70. Според преобладаващата съдебна практика на Върховния касационен съд (вж. *опр. № 643 от 02.11.2009 г. по ч. т. д. № 680/2009 г., ВКС, II т. о.*; *опр. № 688 от 14.12.2009 г. по ч. гр. д. № 692/2009 г., ВКС, III г. о.*; *опр. № 258 от 18.03.2010 г. по ч. т. д. № 68/2010 г., ВКС, I т. о.*; *опр. № 244 от 12.05.2010 г. по ч. гр. д. № 180/2010 г., ВКС, III г. о.*; *реш. № 781 от 25.05.2011 г. по гр. д. № 12/2010 г., ВКС, III г. о.*; *опр. № 292 от 03.06.2011 г. по ч. гр. д. № 156/2011 г., ВКС, I г. о.*; *опр. № 950 от 28.11.2011 г. по ч. т. д. № 550/2010 г., ВКС, II т. о.*; *опр. № 824 от 30.12.2011 г. по т. д. № 181/2011 г., ВКС, II т. о.*; *опр. № 23 от 17.01.2012 г. по ч. т. д. № 867/2011 г., ВКС, I т. о.*; *опр. 274 от 12.04.2012 г. по ч. т. д. № 131/2012 г., ВКС, II т. о.*; *опр. № 335 от 27.06.2012 г. по ч. гр. д. № 311/2012 г., ВКС, I г. о.*; *опр. № 738 от 06.08.2012 г. по ч. т. д. № 428/2011 г., ВКС, II т. о.*; *опр. № 117 от 11.02.2013 г. по ч. т. д. № 1004/2013 г., ВКС, II т. о.*; *опр. 440 от 27.06.2013 г. по ч. т. д. № 2466/2013 г., ВКС, I т. о.*; *реш. № 165 от 31.10.2013 г. по т. д. № 1202/2011 г., ВКС, I т. о.*; *опр. № 309 от 14.07.2016 г. по ч. т. д. № 1384/2016 г., ВКС, I т. о.*; *реш. № 60172 от*

14.04.2022 г. по т. д. № 942/2020 г., ВКС, I т. о.; *опр. № 278 от 19.05.2022 г. по т. д. № 1811/2021 г., ВКС, I т. о.*; и *опр. № 863 от 24.10.2023 г. по ч. т. д. № 1398/2023 г., ВКС, I т. о.*), такива искове от длъжници, изправени пред заповеди за плащане – предявяване на иск, че задължението, за което се отнася заповедта за плащане, не съществува – са недопустими, тъй като в такава ситуация длъжникът разполага с други средства за правна защита, които са специфични за неговата ситуация : (а) възражение срещу заповедта за плащане, което принуждава кредитора да предяви иск, че основният дълг съществува (вж. параграфи 56-57 по-горе) или, ако се намерят новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства, (б) иск по чл. 424 от Гражданския процесуален кодекс (вж. параграф 74 по-долу).

71. Съгласно едно от решенията в този ред на съдебната практика това е така по-специално, когато длъжникът вече е подал възражение срещу въпросната заповед за плащане (вж. *опр. № 15 от 10.01.2012 г. по ч. т. д. № 764/2011 г., ВКС, II т. о.*). Друго от тези решения уточнява, че длъжникът не може да оспори чрез предявяване на установителен иск задействането на клауза за предсрочна изискуемост в договор за банков кредит (вж. *опр. № 343 от 09.05.2013 г. по ч. т. д. № 1707/2013 г., ВКС, II т. о.*).

72. В четири решения, постановени през м. май 2013 г., м. февруари 2014 г., м. юли 2019 г. и м. януари 2023 г., съставите на Четвърти граждански отдел на Върховния касационен съд приемат, че такъв установителен иск, предявен в рамките на двуседмичния срок за възражение срещу заповедта за плащане, е допустим, тъй като длъжникът има право да избере кой от двата начина за защита да следва (вж. *реш. № 76 от 07.05.2013 г. по гр. д. № 391/2012 г., ВКС, IV г. о.*; *опр. № 154 от 27.02.2014 г. по ч. гр. д. № 769/2014 г., ВКС, IV г. о.*; *опр. № 318 от 09.07.2019 г. по ч. гр. д. № 2108/2019 г., ВКС, IV г. о.*; и *реш. № 50295 от 23.01.2023 г. по гр. д. № 1030/2022 г., ВКС, IV г. о.*). Във второто от тези дела един съдия изразява различно мнение, като каза, наред с другото, че подобен иск представлява злоупотреба с процеса. Правната теория критикува подхода, възприет в тези случаи, въз основа на това, че не взема предвид спецификата на заповедното производство (вж. Сталев, Ж., *Българско гражданско процесуално право*, Сиела, 2020 г., р. 924, и Т. Градинарова и др., *Актуални проблеми на гражданския изпълнителен процес*, ИК „Труд и право“, 2023 г., pp. 794-95).

73. Правителството също така се позовава на две решения, постановени от Софийски районен съд в началото на 2022 г., в които този съд е следвал последната описана линия на съдебната практика (вж. *реш. № 2208 от 18.03.2022 г. по гр. д. № 68705/2021 г., CPC*, и *реш. № 2900 от 02.04.2022 г. по гр. д. № 69830/2021 г., CPC*). Няма данни дали тези решения са станали окончателни.

2. Съгласно чл. 424 от Гражданскопроцесуалния кодекс, ако се намерят новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства

74. Съгласно чл. 424, ал. 1 от Гражданския процесуален кодекс от 2007 г. длъжник, срещу когото има заповед за плащане, може да предяви иск, че не дължи дълга, за който се отнася тази заповед, ако се намерят новооткрити обстоятелства или нови писмени доказателства от съществено значение и тези факти или доказателства не са могли да бъдат известни или достъпни за него преди изтичането на срока за възражение срещу заповедта за плащане. Длъжникът може да предяви такъв иск в рамките на три месеца от узнаването на новото обстоятелство или датата, на която е могъл да получи новото доказателства, но при всички случаи не по-късно от една година след погасяване на вземането (чл. 424, ал. 2).

75. Съгласно съдебната практика на Върховния касационен съд такова предявяване е възможно, ако длъжникът не е направил вече възражение срещу заповедта за плащане и по този начин тя е станала окончателна (вж. *опр. № 924 от 14.12.2010 г. по т. д. № 826/2010 г., ВКС, I т. о.*, and *опр. № 597 от 17.10.2011 г. по ч. гр. д. № 538/2011 г., ВКС, IV г. о.*).

III. ОБЕЗЩЕТИЕ ЗА ВРЕДИ, ПРИЧИНЕНИ ОТ ПРИНУДИТЕЛНОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАПОВЕД ЗА ПЛАЩАНЕ

76. През последните години българските съдилища уважават искове за обезщетение за вреди от длъжници срещу банки, които са се снабдили с незабавно изпълними заповеди за плащане, приведени в изпълнение за дългове, чието съществуване по-късно не е било напълно признато в исковото производство, образувано по установителни искове на банките след възраженията на длъжниците срещу заповедите за плащане.

77. Например през м. септември 2021 г. Върховният касационен съд уважава такъв иск (вж. *реш. № 105 от 30.09.2021 г. по гр. д. № 2610/2020 г., ВКС, III г. о.*). В случая длъжницата е взела кредит, обезпечен с ипотека върху апартамент, който е закупила с въпросния кредит. Въпреки че е пропуснала само две вноски (които по-късно е платила с известно забавяне), банката е получила незабавно изпълнима заповед за плащане срещу нея във връзка с целия заем, плюс лихвата. Длъжницата е възразила срещу заповедта за плащане и банката е предявила иск, че длъжницата ѝ дължи сумите, за които се отнася заповедта за плащане. Това производство е приключило със съдебно решение, в което е прието, че длъжницата е дължала само малка сума лихва върху двете забавени вноски, докато целият заем не е бил изискуем, тъй като банката не е задействала надлежно клаузата за предсрочна изискуемост в

договора за заем. Междувременно обаче заповедта за плащане е била изпълнена и апартаментът на ищцата е бил продаден в хода на това изпълнително производство на цена под пазарната, поради липсата на наддавателни предложения, които да достигнат тази цена. Върховният касационен съд приема, че (а) длъжницата има право на имуществени вреди, равняващи се на разликата между пазарната цена на апартаментата и цената, на която е бил продаден в изпълнителното производство, както и че (б) вземането на длъжницата е възникнало, когато решението, отхвърлящо по-голямата част от предявения от банката установителен иск срещу нея, е станало окончателно. Съдът присъжда на длъжницата и обезщетение за неимуществени вреди.

78. В решение от м. ноември 2021 г. (*реш. № 60247 от 29.11.2021 г. по гр. д. № 3137/2020 г., ВКС, IV г. о.*) Върховният касационен съд приема, че отговорността на кредитора – който е събрал чрез заповед за плащане с незабавно изпълнение задължение, което по-късно се е оказало недължимо – представлява вид невиновна отговорност за вреди, която е необходима последица от законовата процедура, позволяваща на кредиторите да получат изпълнение на вземането преди окончателното им съдебно разглеждане. Мярката за обезщетение в такива ситуации не са сумите, получени от кредитора в резултат на принудителното изпълнение на заповедта за плащане. Тези суми, както и всички такси и разноски, направени от длъжника в изпълнителното производство, плюс лихвите, не могат да бъдат търсени обратно чрез такъв иск за обезщетение, а по-скоро трябва да бъдат включени в обратния изпълнителен лист, който да бъде издаден в полза на длъжника след отхвърляне или частично отхвърляне предявения от кредитора установителен иск (вж. параграф 58 по-горе).

IV. КОНСТИТУЦИОННО ОСПОРВАВАНЕ СРЕЩУ ЗАПОВЕДНОТО ПРОИЗВОДСТВО, ДОСТЪПНО ЗА БАНКИ

79. В средата на 2012 г. омбудсманът на Републиката иска от Конституционния съд да обяви чл. 417, точка 2 от Гражданския процесуален кодекс (вж. параграф 53 по-горе) за противоконституционен. Твърди, че той недопустимо поставя банките в привилегировано положение и следователно е дискриминационна.

80. През м. октомври 2012 г. Конституционният съд единодушно отхвърля искането. Той отбелязва, наред с другото, че гаранциите, свързани със заповедното производство, достъпно за банките, съчетани със средствата за защита срещу подлежащи на незабавно изпълнение заповеди за плащане (включително възможността за искане на спиране на тяхното изпълнение), са достатъчни, за да гарантират, че недължимите дългове няма да бъдат изпълнени принудителни. Съдът казва още, че съществуват основателни причини – свързани, наред с

други неща, със стабилността на икономиката и защитата на вложителите – за да се даде възможност на банките да събират по-лесно заемите. Освен това строгите изисквания по отношение на воденето на банкови книги гарантират тяхната надеждност. Аргументът, изтъкнат от някои встъпили трети страни, че банките могат да изчисляват лихвите по заеми неправилно или въз основа на неясни критерии или едностранни решения за увеличаване на лихвените проценти, не може да внесе съмнение относно конституционността на правилата, уреждащи заповедите за плащане в полза на банките и във всеки случай не е повдигнат от омбудсмана (вж. *реш. № 12 от 02.10.2012 г. по к. д. № 4/2012 г., КС, обн. ДВ, бр. 79/2012 г.*).

V. СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ ЗА ОБЯВЯВАНЕ НА НЕДЕЙСТВИТЕЛНОСТ НА НЕРАВНОПРАВНИ КЛАУЗИ

81. Българските съдилища са уважили искове от длъжници, които са потребители, за установяване, че клаузи в договорите за банкови кредити представляват неравноправни клаузи, които са нищожни съгласно законодателството за защита на потребителите.

82. Например, през м. февруари 2012 г. Софийски районен съд постановява такова решение по дело, в което длъжник потребител се оплаква от клауза, позволяваща на банката да увеличи едностранно договорната лихва в договор за ипотечен кредит, преди да са предприети каквито и да било действия по принудително изпълнение от страна на банката по отношение на този договор (вж. *реш. от 03.02.2012 г. по гр. д. № 15502/2011 г., СРС*). След обжалване от страна на банката, през м. юни 2012 г. Софийски градски съд потвърждава това решение (вж. *реш. № 3887 от 05.06.2012 г. по в. гр. д. № 6209/2012 г., СГС*). През м. февруари 2013 г. Върховният касационен съд отказва да допусне за разглеждане касационната жалба на банката (виж *опр. № 72 от 13.02.2013 г. по т. д. № 802/2012 г., ВКС, II т. о.*).

83. По същия начин през м. декември 2015 г. Върховният касационен съд потвърждава решение от м. ноември 2014 г., в което Софийски градски съд е уважил такъв иск на основание, че клауза, позволяваща на банката едностранно да променя договорния лихвен процент, не предвижда достатъчно обективен, прозрачен и ясен критерий за това (вж. *реш. № 424 от 02.12.2015 г. по гр. д. № 1899/2015 г., ВКС, IV т. о.*). Производството по това дело е иницирано от длъжника през 2012 г.

84. В други три такива дела, които решава през втората половина на 2016 г., Върховният касационен съд сам уважава подобни искове, като отменя решения на по-долни инстанции, които са ги отхвърлили (вж. *реш. № 95 от 13.09.2016 г. по т. д. № 240/2015 г., ВКС, II т. о.; реш. № 205 от 07.11.2016 г. по т. д. № 154/2016 г., ВКС, I т. о.; и реш. № 165*

от 02.12.2016 г. по т. д. № 1777/2015 г., ВКС, I т. о.). Производството по тези дела са инициирани от длъжниците през 2013 г.

85. Пак през 2016 г. Върховният касационен съд отказва да допусне за разглеждане въззивна жалба на банка срещу решение от м. януари 2015 г., с което СГС е потвърдил решение от м. октомври 2013 г., с което Софийски районен съд е уважил такъв иск (вж. *опр. № 631 от 08.07.2016 г. по т. д. № 1705/2015 г., ВКС, I т. о.*).

VI. ОБЕЗПЕЧИТЕЛНИ МЕРКИ В ГРАЖДАНСКОТО ПРОИЗВОДСТВО

86. Съгласно чл. 389, ал. 1 във връзка с 397, ал. 1 (3) *in fine* от Гражданския процесуален кодекс, съдът, който разглежда гражданско дело, може по искане на ищеца да обезпечи иска, като разпорежи обезпечителни мерки, които могат да включват спиране на изпълнението. Такива обезпечителни мерки могат да бъдат предоставени във връзка с всякакъв вид искове (чл. 389, ал. 2).

87. Такива обезпечителни мерки могат да бъдат постановени, ако в противен случай за ищеца ще бъде невъзможно или ще се затрудни осъществяването на правата по решението и ако искът е подкрепен с убедителни писмени доказателства или ищецът представи гаранция, която се определя от съда (чл. 391, ал. 1). Съдът може да изиска от ищеца да предостави гаранция, дори ако искът е подкрепен с убедителни писмени доказателства (чл. 391, ал. 2). Размерът на гаранцията се определя от съда с оглед на размера на преките и непосредствени щети, които ответникът вероятно ще претърпи, ако обезпечението се окаже неоснователно (чл. 391, ал. 3). Обезпечението може да бъде под формата на пари в брой или ипотека върху недвижим имот (членове 180-81 от Закона за задълженията и договорите от 1950 г.). Искането за обезпечителни мерки може да бъде уважено и само частично, съответстващо на онези части от иска, които са подкрепени с достатъчно доказателства (чл. 394).

88. В решение, постановено през м. юни 2019 г. (*опр. № 432 от 27.06.2019 г. по ч. т. д. № 944/2019 г., ВКС, II т. о.*), Върховният касационен съд постановява, че изпълнителното производство срещу длъжник, образувано вследствие заповед за плащане, издадена в полза на банка с допуснато незабавно изпълнение, не може да бъде спряно с обезпечителна мярка, постановена в производство, в което длъжникът предявява иск срещу банката, че някои от клаузите в договора за заем представляват неравноправни клаузи и следователно са нищожни съгласно законодателството за защита на потребителите. Вярно е, че спирането на изпълнението в очакване на съдебното решение относно неравноправните се изисква съгласно законодателството на ЕС за защита на потребителите, както е тълкувано от Съда на ЕС в няколко случая (вж. параграфи 99, 100, 102 и 104 по-долу). Българският законодател обаче е въвел специално средство за защита на длъжниците, изправени пред незабавно изпълнима заповед за плащане – искане за спиране на изпълнението по чл. 420, ал. 2 от Гражданския процесуален кодекс (вж. параграф 60 по-горе). При тези обстоятелства съдилищата не разполагали с възможност да спрат изпълнението на заповедта за плащане чрез обезпечителна мярка, постановена в съдебно установително производство, заведено от длъжника съгласно законодателството за защита на потребителите. Това може да стане само ако законодателят промени съответния закон.

VII. СРЕДСТВА ЗА ЗАЩИТА ПО ОТНОШЕНИЕ НА НЕРАЗУМНАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ГРАЖДАНСКОТО ПРОИЗВОДСТВО

A. Ускоряващо средство

89. Съгласно чл. 255, ал. 1 от Гражданския процесуален кодекс, ако съдът не предприеме своевременно процесуално действие, страна в производството пред него може на всеки етап от производството да поиска определянето на подходящ срок, за да бъде предприета тази стъпка. Молбата трябва да бъде подадена до съда, отговорен за забавянето, и този съд трябва незабавно да препрати искането до по-горния съд (чл. 255, ал. 2). Ако съдът, отговорен за забавянето (а) незабавно предприеме всички процесуални стъпки, посочени в искането, и (б) уведоми потърпевшата страна, че тези стъпки са предприети, тогава искането се счита за оттеглено, освен ако потърпевшата страна изрично не го потвърди (чл. 256, ал. 1 и 2). Горната съдебна инстанция трябва да разгледа молбата в рамките на една седмица от получаването му (чл. 257, ал. 1). Ако установи, че е имало неоправдано забавяне, трябва да определи срок за предприемане на съответната процесуална стъпка(и) от по-долния съд (чл. 257, ал. 2).

В. Компенсаторни средства

90. Съгласно чл. 60а и сл. от Закона за съдебната власт от 2007 г. („Законът от 2007 г.“), допълнения, приети през 2012 г., страна по приключило гражданско производство може да търси и получи до 10 000 лв. (5 113 евро) обезщетение по отношение на неразумната му продължителност. Обезщетението се получава чрез двустепенна административна процедура, първо пред Инспектората към Висшия съдебен съвет, а след това и пред Министерството на правосъдието. Достъпно е за страни, ощетени от продължителността на приключило производство (чл. 60а, ал. 2, 1 и 4).

91. Съгласно чл. 2б, ал. 1 от Закона за отговорността на държавата и общините за вреди от 1988 г. („Законът от 1988 г.“), допълнение, прието през 2012 г., държавата носи отговорност за вреди, причинени на физически или юридически лица от нарушения на правото делото да бъде разгледано в разумен срок по смисъла на член 6, ал. 1 от Конвенцията. Такъв иск е достъпен за страни, които са ощетени от продължителността на все още висящи производства (чл. 2б, ал.3 от Закона от 1988 г.), както и за страни, които са ощетени от продължителността на производства, които са приключили, но които не са получили адекватно обезщетение чрез горепосоченото средство за защита съгласно чл. 60а и сл. от Закона от 2007 г. (чл. 8, ал. 2 от Закона от 1988 г.).

92. Всички тези разпоредби са въведени в отговор на пилотното решение на Съда по делото *Фингър* (цитирано по-горе). Подробности за тяхното въвеждане и как въпросните средства за защита са предвидени да функционират на практика могат да бъдат намерени в *Балакчиев и други* (цитирано по-горе, §§ 20-29).

VIII. ОБЖАЛВАНЕ В ИЗПЪЛНИТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

93. Съгласно чл. 435, ал. 3 от Гражданския процесуален кодекс длъжникът може да обжалва по съдебен ред постановлението на съдебния изпълнител за обявяване на спечелил търга участник в публична продан за собственик на закупения имот само на основание, че (а) наддаването не е било надлежно извършено, или (б) имотът не е бил взложен по най-високата предложена цена..

94. Съгласно чл. 462, ал. 2 и чл. 463, ал. 1 от същия кодекс разпределението на средствата от публичен търг подлежи на контрол от съответния окръжен съд (за София този съд е СГС). Впоследствие може да бъде подадена жалба до съответния апелативен съд срещу всяко неблагоприятно решение (чл. 463, ал. 2).

IX. АДРЕСНА РЕГИСТРАЦИЯ

95. Съгласно чл. 90, ал.1 и чл. 92, ал. 1 от Закона за гражданската регистрация от 1999 г. всички лица, подлежащи на гражданска регистрация, трябва да декларират своя постоянен и настоящ адрес пред местния кмет или длъжностно лице, определено от кмета. Лицето трябва да приложи към декларацията си документи, показващи, че притежава или живее в имота (чл. 92 (2)).

96. Постоянният адрес на дадено лице е адресът, на който това лице избира да бъде вписано в регистъра на населението (чл. 93, ал. 1). Всяко лице може да има само един постоянен адрес (чл. 93, ал. 3) и този адрес представлява официалния адрес на това лице за целите на кореспонденция с властите (чл. 93, ал. 5). Този адрес може да е същият като настоящия адрес на лицето (чл. 93, ал. 7).

97. Настоящият адрес на дадено лице е адресът, на който то живее (чл. 94, ал. 1). Всяко лице може да има само един настоящ адрес (чл. 94, ал. 2). Всяко лице трябва да декларира пред местния кмет всяка промяна в настоящия си адрес в рамките на тридесет дни от промяната му (чл. 99, ал. 1 и 2).

ПРИЛОЖИМА СЪДЕБНА ПРАКТИКА НА СЪДА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

98. Съдът на ЕС има обширна съдебна практика по отношение на прилагането на законодателството на ЕС за защита на потребителите към заповедните производства и принудителното изпълнение, включително определение по преюдициално запитване от Софийски районен съд (вж. *Банка ДСК и FrontEx International*, C-807 /19, EU:C:2020:967). Решенията и определенията му, които биха могли да имат отношение към настоящия случай, изглежда са следните.

99. В делото *Banco Español de Crédito* (C-618/10, EU:C:2012:349, §§ 38-57), което се отнася до заповедно производство в полза на банка, Съдът на ЕС – против становището на своя генерален адвокат – постановява, че правото на ЕС за защита на потребителите не допуска национална правна уредба, забраняващи на съд, който разглежда молба за издаване на заповед за плащане, да преценява по своя собствена инициатива, на който и да е етап от производството, дали условие в основния договор за заем, ако въпросният заем е взет от потребител, е неправомерно.

100. В *Aziz* (C-415/11, EU:C:2013:164, §§ 43-64) Съдът на ЕС постановява, че правото на ЕС за защита на потребителите не допуска национална правна уредба, която забранява на съд, който разглежда иск на потребител срещу банка за неправомерност на условие в неговия (обезпечен с ипотека) кредит, да спре изпълнителното производство,

образувано от банката, до произнасянето по този иск. При достигането до това заключение СЕС отбелязва, наред с другото, че (а) последващо компенсаторно средство за защита не може да защити ефективно правата на потребителя и (б) имуществото, срещу което е насочено изпълнението, е домът на потребителя, който може да бъде загубен в резултат на действието на тези правила (пак там, §§ 60-61).

101. В *Banco Popular Español u Banco de Valencia* (C-537/12 и C-116/13, EU:C:2013:759, §§ 38-60), СЕС постановява, че правото на ЕС за защита на потребителите не допуска национална правна уредба, забраняваща съд, който се занимава с производства по принудително изпълнение по ипотека, да провери дали заемът, който се изпълнява, съдържа неравноправни условия, или да спре принудителното изпълнение в очакване на решението по такъв иск от потребителя в отделно производство.

102. В *Kušionová* (C-34/13, EU:C:2014:2189, §§ 45-68) СЕС постановява, че възможността потребителят да получи без прекомерни затруднения временна мярка, предотвратяваща продажбата на нейния дом за изплащане на заема, за който се твърди, че е опорочен от неравноправна клауза, е защитила в достатъчна степен нейните права съгласно правото на ЕС за защита на потребителите, както и правото на този потребител на зачитане на дома ѝ съгласно чл. 7 от Хартата на основните права на ЕС.

103. Във *Finanmadrid EFC SA* (C-49/14, EU:C:2015:746, §§ 34-55) и *Aktiv Kapital Portfolio* (C-122/14, EU:C:2016:486, §§ 24-39), СЕС постановява, че правото на ЕС за защита на потребителите не допуска национална правна уредба, забраняващи на съд, който решава относно изпълнението на заповед за плащане, да проверява по своя собствена инициатива дали клауза в договор за заем с потребител е неравноправна, когато съдията или несъдебният органът, разглеждащ първоначалната молба за издаване на заповед за плащане, не е бил компетентен да прецени този въпрос.

104. В *Profi Credit Polska* (C-176/17, EU:C:2018:711, §§ 38-71) СЕС постановява, че правото на ЕС за защита на потребителите не допуска национална правна уредба, позволяващи издаването на заповед за плащане въз основа на запис на заповед, обезпечаващ иск, произтичащ от договор за потребителски кредит, ако съдът, разглеждащ молбата за издаване на заповедта за плащане, не може да провери дали условията на този договор са неравноправни, в случай че въпросът не може да бъде проверен след подаване на възражение срещу тази заповед за плащане. В *PKO Bank Polski* (C-632/17, EU:C:2018:963, §§ 27-53) СЕС приема, че същото се отнася за заповеди за плащане, издадени въз основа на банкови счетоводни книги.

105. В *Kuhar* (C-407/18, EU:C:2019:537, §§ 41-68) СЕС постановява, че правото на ЕС за защита на потребителите изключва национални

правила, които забраняват на съд да вземе решение относно изпълнението на (обезпечен с ипотека) заем срещу потребител, като провери дали въпросният договор за заем съдържа неравноправни клаузи и на тази база спре изпълнението. За да достигне до това заключение, Съдът на ЕС отбелязва, наред с другото, че очевидно съгласно словенското законодателство съд, който разглежда иск на потребител, че договор за заем съдържа неравноправни условия, може да спре изпълнението на този заем само ако съществува риск от щети, които са или непоправими, или е доказано, че е трудно да се поправят, при условие че длъжникът предостави пълно обезпечение (пак там, § 60).

106. В *Impuls Leasing România* (C-725/19, EU:C:2022:396, §§ 38-60) СЕС постановява, че правото на ЕС за защита на потребителите изключва национална правна уредба, съгласно която съд, разглеждащ възражение срещу изпълнението на дълг, дължим от потребител, не може да проверява дали условията на договора, който се изпълнява, са неравноправни, ако съдът, разглеждащ паралелен иск по същия въпрос, може да спре това изпълнение само в очакване на собственото си решение, ако потребителят предостави обезпечение, еквивалентно на стойността на дълга.

ЕЛЕМЕНТИ НА СРАВНИТЕЛНО ПРАВО

107. В „Зелена книга за европейска процедура за заповед за плащане и относно мерките за опростяване и ускоряване на съдебните спорове по искове с малък материален интерес“ от 2002 г. (*Green Paper on a European Order for Payment Procedure and on Measures to Simplify and Speed Up Small Claims Litigation* (COM(2002) 746 final), Европейската комисия извършва сравнително проучване на съществуващите национални заповедни производства по това време в единадесет (от тогавашните петнадесет) държави-членки на Европейския съюз: Австрия, Белгия, Финландия, Франция, Германия, Гърция, Италия, Люксембург, Португалия, Испания и Швеция. Документът отбелязва по-специално, че:

(а) във всички тези държави своевременно възражение от страна на длъжника пречи на заповедта за плащане да придобие изпълняемост (точка 3.3.10 на стр. 40); и

(б) като общо правило, с изключение в Гърция, всички държави с едноетапно заповедно производство (Австрия, Франция, Италия, Португалия и Испания) не предвиждат непосредствена изпълняемост на заповедта за плащане; по-скоро изискват първо да изтече срокът за възражение срещу тази заповед за плащане – едва тогава тя става изпълнима. Все пак са възможни изключения от това общо правило по отношение на искове, които се основават на много сериозни писмени

доказателства. В повечето държави, които имат двуетапна процедура (а именно Финландия, Германия, Люксембург и Швеция), първото решение (заповедта за извършване на плащане) изобщо не е изпълнимо, докато второто решение, взето след изтичане на срока за възражения (принудителното изпълнение на заповедта за извършване на плащането) е само условно изпълнимо (точка 3.3.14.1 на стр. 46-47).

108. От 2008 г. заповедното производство съществува и на ниво ЕС (вж. Регламент (ЕО) № 1896/2006 за създаване на процедура за европейска заповед за плащане, който се прилага от декември 2008 г. във всички държави-членки на ЕС с изключение на Дания). В съображение 24 от Регламента се посочва, че навременното възражение следва да прекрати процедурата за заповед за плащане и да доведе до автоматично прехвърляне на делото към обикновено гражданско производство; Чл. 18 § 1 от Регламента предвижда, че заповедта за плащане може да бъде обявена за подлежаща на изпълнение само ако срещу нея не е подадено възражение. Съгласно чл. 21, ал. 1 обаче процедурите за изпълнение се уреждат от правото на държавата-членка, в която се извършва изпълнението; освен това, съгласно чл. 26 всички процедурни въпроси, които не са изрично уредени в Регламента, се уреждат от националното законодателство.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1

109. Жалбоподателката се оплаква, че апартаментът ѝ е бил продаден в изпълнителното производство, заведено от банката срещу нея, преди да бъдат разгледани подадените по съдебен ред жалби срещу заповедта за плащане в полза на банката и нейното незабавно изпълнение. Според нея това се е дължало както на начина, по който са организирани заповедните производства в полза на банки съгласно българското законодателство, така и на инертността на Софийски районен съд при разглеждане на нейните жалби.

110. Жалбоподателката се позовава на член 1 от Протокол № 1, който гласи следното:

„Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметнат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.”

А. Допустимост на оплакването

1. Изчерпване на вътрешноправните средства за защита

(а) Аргументи на страните

(i) Правителството

111. Правителството твърди, че жалбоподателката не е изчерпала вътрешноправните средства за защита. Посочва следните стъпки, които тя не е предприела:

(а) Съгласно чл. 255 от Гражданскопроцесуалния кодекс (вж. параграф 89 по-горе), между м. април и декември 2015 г. тя е можела да поиска определяне на срок в случай на забава и по този начин да се опита да подтикне Софийски районен съд към по-бърза обработка на нейното възражение срещу заповедта за плащане, жалбата ѝ срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта за плащане и искането ѝ за спиране на изпълнението на заповедта за плащане. Това е можело да предотврати последващата публична продажба на апартамента в началото на 2016 г.

(б) Можела е да поиска съдебно преразглеждане на (i) постановлението на съдебния изпълнител да обяви единствения наддаващ за собственик на апартамента и на (ii) решението на съдебния изпълнител да разпреди приходите от публичния търг (вж. параграфи 25-27 и 93-94 по-горе).

(с) Можела е да обжалва решението на Софийски районен съд от октомври 2018 г. за отказ на искането ѝ за спиране на изпълнението на заповедта за плащане (вж. параграф 17 (с) по-горе). Това е можело поне да предотврати по-нататъшното изпълнение на заповедта за плащане и да предизвика по-бързото разрешаване на спора между нея и банката.

(д) Можела е да предложи обезщетение за банката, когато е искала спиране на изпълнението на заповедта за плащане. Обезпечението е можело да бъде предоставено и от нейните майка или дъщеря, които са поръчителствали за дълга ѝ. Имали са възможност да го направят: според съдебната практика на българските съдилища такова обезпечение може да бъде под формата на ипотека върху друг имот, а и жалбоподателката, и майка ѝ притежават други имоти – по-специално майка ѝ притежава апартамента, чиято собственост жалбоподателката ѝ е прехвърлила през 2005 г. и 2012 г.

(е) Можела е да поиска съдът да установи, че не дължи дълга, който банката е наложила чрез заповед за плащане в отделно производство, и да поиска принудителното изпълнение на заповедта да бъде спряно чрез обезпечителна мярка в рамките на това производство. Вярно е, че това е представлявало алтернатива на подаването на възражение срещу заповедта за плащане и че жалбоподателката е можела да избере кое от двете да използва. Предвид обстоятелствата на нейния случай обаче

тази друга възможност е изглеждала разумна и би могла да осигури по-добра процесуална защита. Такъв иск би могъл да бъде предявен и съгласно чл. 424 от Гражданскопроцесуалния кодекс (вж. параграф 74 по-горе) в случаи на новооткрити обстоятелства или писмени доказателства от съществено значение.

(f) Можела е да предяви иск срещу банката съгласно законодателството за защита на потребителите (вж. параграф 81-85 по-горе), като поиска от съдилищата да обявят неравноправните условия в нейния банков заем за нищожни; още повече, че е могла да присъедини към този иск и иск за обезщетение за вреди от неоснователно обогатяване. Можела е да заведе такова производство още преди банката да е подала молба за издаване на заповед за плащане през м. октомври 2014 г.

(g) Можела е, подобно на майка си и дъщеря си, които са поръчителствали по отношение на нейния дълг, да поиска обратен изпълнителен лист (вж. параграф 58 по-горе). Тази възможност е съществувала дори когато, както в случая на жалбоподателката, в последвалото производство по същество между банката и длъжника съдилищата са установили, че задължението, което се налага от банката чрез заповед за плащане, е валидно само отчасти. Освен това обратният изпълнителен лист е можел да обхване не само сумите, неправилно получени от банката чрез заповедното производство – както изглежда се е станало в случая на жалбоподателката, с оглед на несъответствието между цената, за която апартаментът ѝ е бил продаден и последвалата констатация на Софийски апелативен съд относно размера на дълга ѝ към банката (вж. параграфи 25 и 38 по-горе) – но също и лихвите и разноските. Все още е възможно жалбоподателката да поиска такъв обратен изпълнителен лист.

(h) Можела е да търси обезщетение за всяка вреда – като например предполагаемата разлика между пазарната цена на нейния апартамент и цената, за която е бил продаден от съдебния изпълнител – причинени ѝ от използването на заповедното производство от страна на банката чрез иск за обезщетение срещу банката. Съгласно съдебната практика на българските съдилища, такава безвиновна отговорност от страна на кредитора възниква, когато впоследствие бъде отменено подлежаща на незабавно изпълнение заповед за плащане в нейна полза. Следователно такъв иск е имал разумни изгледи за успех. Срокът за предявяване на такъв все още тече и нищо конкретно не пречи на жалбоподателката да се възползва от него.

(i) Съгласно чл. 60а и сл. от Закона от 2007 г. или чл. 26 от Закона от 1988 г., тя би могла да търси обезщетение за продължителността на производството между нея и банката (вж. параграфи 90-91 по-горе). Макар да има таван за обезщетението, което е можело да бъде получено чрез първата разпоредба, такова ограничение не съществуваше по

отношение на обезщетението, което може да бъде получено чрез последната разпоредба.

112. Освен това Правителството твърди, че жалбоподателката не е повдигнала на национално ниво оплакването, което е направила пред Съда – нито във възражението си срещу заповедта за плащане, нито в искането си за спиране на изпълнението на тази заповед, нито по време на последвалото изпълнително производство.

(ii) Жалбоподателката

113. Жалбоподателката оспорва твърдението на Правителството, че не е изчерпала вътрешноправните средства за защита. Изказва следните становища във връзка със стъпките, предложени от Правителството:

(a) Не коментира аргументите на Правителството, обобщени в параграф 111 (a) по-горе.

(b) Не коментира и аргументите на Правителството, обобщени в параграф 111 (b) по-горе.

(c) Решението, с което Софийски районен съд е отхвърлил искането на жалбоподателката за спиране на изпълнението на заповедта за плащане, е постановено години след продажбата на апартамента ѝ. Следователно обжалването на това решение би било безсмислено.

(d) Дори жалбоподателката да бе предоставила обезпечение за банката кредитор и на това основание да бе поискала спиране на принудителното изпълнение на заповедта за плащане, това не би довело автоматично до спиране на принудителното изпълнение. Дори в този случай спирането би изисквало решение от Софийски районен съд, който е разгледал молбата на жалбоподателката за спиране на изпълнението едва след години забавяне. Във всеки случай е твърде обременително да се изисква от нея да осигури такова обезпечение.

(e) Съгласно преобладаващата съдебна практика на българските съдилища, предявяването на иск, че длъжник, изправен пред заповед за плащане, не дължи въпросния дълг, е недопустимо и дори представлява злоупотреба с процеса, тъй като в такива сценарии длъжниците разполагат със специални средства за защита на правата си. Следователно такъв иск не представлява ефективно средство за защита в настоящия случай. Освен това би било твърде обременително да се изисква от жалбоподателката да предяви такъв иск, тъй като тя вече е използвала други процесуални средства: възражение срещу заповедта за плащане, жалба срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта за плащане и искане за спиране на изпълнението на заповедта за плащане – всички те са били насочени към постигане на един и същ резултат. От жалбоподателите не може да се изисква да прибягват до друго средство за защита, което има същата цел като вече използваното от тях. Предявяването на иск по чл. 424 от Гражданскопроцесуалния кодекс е било очевидно неуместно в ситуацията на жалбоподателката,

тъй като не са се появили новооткрити факти или доказателства, след като тя е подала възражение срещу заповедта за плащане.

(f) Самостоятелен иск срещу банката съгласно законодателството за защита на потребителите не би спрял автоматично изпълнението на заповедта за плащане. Като се има предвид, че според съдебната практика на българските съдилища продажбата на имущество на длъжника в изпълнително производство, образувано по заповед за плащане, не е пряк резултат от поведението на банката кредитор, такъв иск не би могъл да доведе и до обезщетение. .

(g) Дори майката и дъщерята на жалбоподателката да са могли да получат възстановяване на част от сумите, събрани от тях в изпълнителното производство (в качеството им на поръчители по дълга на жалбоподателката) чрез обратни изпълнителни листове, това не означава, че жалбоподателката би могла по същия начин да получи обезщетение за щетите, причинени от продажбата на апартамента ѝ преди съдебното определяне на вземането на банката срещу нея. Вярно е, че тя е дължала значителна част от претендираната срещу нея сума, но е важно да се подчертае, че Софийски апелативен съд е приел, че задължението ѝ към банката е станало изцяло изискуемо едва по-късно, през март 2019 г., когато ѝ е била връчена молбата за предявяване на иск от страна на банката.

(h) Искът за обезщетение за вреди срещу банката не е реалистичен вариант, тъй като вредите, понесени от жалбоподателката, не са причинени от банката (която законно е поискала заповед за плащане), а от Софийски районен съд (който е издал заповедта за плащане и след това не е успял да обработи своевременно правните оспорвания срещу нея). Освен това подобен иск срещу банката би довел до високи съдебни такси – 4% от претендираната сума, плюс разноски – и би бил твърде обременителен за жалбоподателката.

(i) Обезщетение по чл. 60а и сл. от Закона от 2007 г. (вж. параграф 90 по-горе) е ограничено до 10 000 лв. (5 113 евро), което е много по-малко от стойността на апартамента на жалбоподателката. Във всеки случай няма примери, които да показват, че в такива производства може да се получи обезщетение за имуществени вреди. Същото важи и за иск по чл. 26 от Закона от 1988 г. (вж. параграф 91 по-горе).

114. Жалбоподателката също така посочва, че във възражението си срещу заповедта за плащане, жалбата си срещу разпореждането заповедта за плащане да бъде изпълнена незабавно и искането си за спиране на изпълнението на заповедта за плащане, е оспорила вземането на банката срещу нея и валидността на заповедта за плащане. Според нея по този начин е повдигнала по същество оплакванията, отправени впоследствие пред Съда.

(b) Преценката на Съда

115. Само първата, втората и последната част от деветте части на възражението на Правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита (вж. параграф 111 по-горе) се отнасят до процедури, които не противопоставят жалбоподателката на банката, а представляват по-скоро средства за правна защита, насочени срещу властите. Следователно те могат да бъдат изследвани още на този етап.

116. Първата част от възражението (вж. параграф 111 (a) по-горе) трябва да бъде отхвърлена. Вярно е, че жалбоподателката не е подала молба по чл. 255 от Гражданския процесуален кодекс за определяне на срок (вж. параграф 89 по-горе) между м. април и м. декември 2015 г. или дори по всяко време до м. октомври 2018 г., когато Софийски районен съд най-накрая се е произнесъл по нейното искане изпълнението на заповедта за плащане да бъде отложено и е препратил към Софийски градски съд нейната жалба срещу разпореждането му за незабавно изпълнение на заповедта (вж. параграфи 15-17 по-горе). Също така е вярно, че възможността за отправяне на такава молба (въпреки че на теория е предвидено от законодателя да служи като средство за защита по отношение на предполагаеми нарушения на изискването за разумен срок по чл. 6, ал. 1 от Конвенцията) теоретично е била в състояние да стимулира Софийски районен съд да разгледа по-бързо въпросите, представени му от жалбоподателката, и по този начин може би да предотврати предполагаемото нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, което е резултат от комбинацията от приложимата законова схема и инертността на Софийски районен съд. Няма обаче индикации, че подобно искане би дало резултат в случая на жалбоподателката, тъй като Софийски районен съд е останал напълно пасивен по отношение на цялото дело до м. октомври 2018 г. Достатъчно е да се отбележи в тази връзка, че повече от година по-рано, през м. март и м. ноември 2017 г., майката и дъщерята на жалбоподателката са подали две такива молби по чл. 255 от Гражданския процесуален кодекс, а Софийски районен съд (който е трябвало или да удовлетвори сам тези искания или да ги препрати незабавно до Софийски градски съд) не е реагирал на нито едно от тях до м. октомври 2018 г. (вж. параграфи 16 и 17 (b) и (c) по-горе). Нищо не предполага, че молба по чл. 255 от Гражданския процесуален кодекс, подадена от жалбоподателката – било то между м. април и м. декември 2015 г. или по-късно – би било третирано по различен начин.

117. Втората част от възражението (вж. параграф 111 (b) по-горе) също трябва да бъде отхвърлена. Жалбоподателката не твърди, че наддаването за нейния апартамент в хода на публичната му продажба в изпълнителното производство е било опорочено от някакви нередности, че апартаментът не е бил продаден на предложилия най-висока цена (всъщност е имало само един наддаващ въпреки четирите

последователни публични продажби), нито че приходите от тази продажба са били разпределени неправилно (вж. параграфи 25-27 и 93-94 по-горе). Нейното оплакване по чл. 1 от Протокол № 1 по-скоро е насочено срещу самия факт, че заповедта за плащане срещу нея може да бъде изпълнена срещу нейния апартамент преди надлежно съдебно разглеждане на основното вземане на банката. Трудно е да си представим как двете средства за правна защита, цитирани от Правителството в тази част от възражението им – и двете изглежда да са специфични процедури, предназначени да се справят с тесни процедурни нередности в изпълнителното производство – биха могли да коригират това.

118. Деветата част от възражението (вж. параграф 111 (i) по-горе) също трябва да бъде отхвърлена. Вярно е, че няма индикация жалбоподателката да е търсила обезщетение съгласно чл. 60а и сл. от Закона от 2007 г. или чл. 26 от Закона от 1988 г. (вж. параграфи 90-91 по-горе). Тези две средства за защита обаче са въведени единствено с оглед предоставяне на парично обезщетение по отношение на нарушения на изискването за разумен срок по член 6, § 1 от Конвенцията (вж. параграф 92 по-горе), докато оплакването по чл. 1 от Протокол № 1 в настоящия случай има по-широк обхват. Касае се не само за това, че Софийски районен съд не е обработил своевременно възражението на жалбоподателката срещу заповедта за плащане, жалбата ѝ срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта и искането ѝ за спиране на изпълнението на заповедта, но и факта, че съгласно съответната законова процедура всяко забавяне в обработката на такива въпроси може да доведе – и в случая на жалбоподателката действително е довело – до загуба на имущество в резултат на изпълнението на заповед за плащане в полза на банка преди длъжникът да има възможност да осигури надлежно съдебно разглеждане на неговите или нейните жалби срещу тази заповед. Вярно е, че средство за защита, което е предназначено да осигури обезщетение по отношение на определени оплаквания по Конвенцията, понякога може да се използва и за предоставяне на обезщетение по отношение на други видове оплаквания по Конвенцията (вж. например *Стефанов срещу България* (реш.), № 51127/18, §§ 77 и 80, 8 септември 2020 г., и *Златанов срещу България* (реш.), № 53050/21, §§ 227-28, 30 януари 2024 г.). В настоящия случай обаче двете средства за правна защита, цитирани от Правителството в деветата част на възражението им за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, не изглежда да могат да компенсират по подходящ начин по-широкото оплакване, направено от жалбоподателката (вж., *mutatis mutandis*, но конкретно по отношение на тези две средства за правна защита, *С.З. срещу България*, №. 29263/12, §§ 34-35, 3 март 2015 г.; *Колев срещу България* (реш.), № 69591/14, §§ 46-47, 30 май 2017 г.; и *У срещу България*, № 41990/18, § 73, 20 февруари

2020 г.; вж. също, по-общо във връзка с (не)възможността на такива специални средства за защита относно продължителността на производството да осигурят обезщетение за други оплаквания по Конвенцията, които произтичат само отчасти от процесуално забавяне, *Byrzykowski v. Poland*, № 11562/05, § 90, 27 юни 2006 г.; *Mojsiejew v. Poland*, № 11818/02, § 42, 24 март 2009 г.; *Šilih v. Slovenia* [GC], № 71463/01, § 169-70, 9 април 2009 г.; *Bilbija and Blažević v. Croatia*, № 62870/13, § 110, 12 януари 2016 г.; *Mardosai v. Lithuania*, № 42434/15, § 44, 11 юли 2017 г.; и *Kornicka-Ziobro v. Poland*, № 23037/16, § 58, 20 октомври 2022 г.).

119. Останалите шест части от възражението за неизчерпване на Правителството (вж. параграф 111 (с)-(h) по-горе) се отнасят до наличието на допълнителни процедури, които биха позволили на жалбоподателката (ако се опита да се възползва от тях) да защити правата си спрямо самата банката (вж., *mutatis mutandis*, *Kotov v. Russia* [GC], № 54522/00, § 61, 3 април 2012 г.). Тези процедури засягат жалбата по същество, като се отнасят до въпроса дали съответната законова уредба е позволила да се постигне справедлив баланс между правото на жалбоподателката на мирно ползване на нейните притежания и всички противоположни права и интереси (вж. *mutatis mutandis*, *Атев срещу България* (реш.) № 39689/05, § 24, 18 март 2014 г.; *Шести май инженеронг ООД и други срещу България*, № 17854/04, § 71, 20 септември 2011 г.; and *Vrzić v. Croatia*, № 43777/13, § 80, 12 юли 2016 г.). Следователно тези шест части от възражението на Правителството трябва да бъдат присъединени към разглеждането по същество.

120. Що се отнася до твърдението на Правителството, че жалбоподателката не е повдигнала оплакването си по чл. 1 от Протокол № 1 в своето възражение срещу заповедта за плащане, в искането си за спиране на изпълнението на тази заповед или в последвалото изпълнително производство (вж. параграф 112 по-горе), следва да се отбележи, че Правителството не обяснява как по този начин жалбоподателката би получила ефективно разглеждане на това оплакване в контекста на която и да е от трите процедури, на които се позовава. Съгласно българското законодателство възражението на длъжник срещу заповед за плащане обикновено не е необходимо да бъде подкрепено с мотиви и има за цел просто (а) да попречи на заповедта за плащане да влезе в сила и (b) кредиторът, в чиято полза е издадена заповедта за плащане да бъде задължен да предяви иск срещу длъжника за основното вземане, ако желае да запази заповедта за плащане (вж. параграфи 56-57 по-горе). От своя страна искането за спиране на принудителното изпълнение на заповед за плащане има за цел само да спре това принудително изпълнение. Освен това, съгласно процедурните правила, които са в сила по време на фактите, такова искане е могло да бъде удовлетворено само при ограничени

обстоятелства – предоставяне на обезпечение за кредитора или представяне на „убедителни писмени доказателства“ – а не с по-обща аргументи (вж. параграфи 60 (а) и (b) и 62 и по-горе). Що се отнася до самото изпълнително производство, то е насочено срещу жалбоподателката (вместо да бъде средство за защита, достъпно за нея) и, както е отбелязано в параграф 117 по-горе, също може да бъде оспорено само на ограничени процедурни основания.

121. От това следва, че оплакването не може да бъде отхвърлено поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита.

2. Заключение на Съда относно допустимостта на жалбата

122. Освен това оплакването не е явно необосновано или недопустимо на други основания. Следователно трябва да бъде обявено за допустимо.

В. По същество

1. Становищата на страните

(а) Жалбоподателката

123. Жалбоподателката твърди, че към конкретния момент българското законодателство не е предоставило достатъчни гаранции по отношение на подлежащите на незабавно изпълнение заповеди за плащане в полза на банките. Трябвало е да използва едновременно три средства за защита, за да блокира изпълнението на заповедта за плащане срещу нея. Въпреки че се е възползвала надлежно и от трите средства за защита, не е успяла да защити правата си и да спре публичната продажба на апартамента си, поради инертността на Софийски районен съд, която е продължила с години, през което време банката е успяла да събере вземането си, без то да бъде предмет на надлежно съдебно разглеждане. В тази връзка трябва да се подчертае, че в последвалото съдебно установително производство съдилищата години след като вземането на банката е било изпълнено са установили, че то не е възникнало до м. март 2019 г. Освен това преди измененията на Гражданския процесуален кодекс от 2019 г. съдилищата не са могли да разглеждат жалби срещу заповеди за плащане в полза на банки, за да проверят дали основните заеми съдържат неравноправни условия.

124. Жалбоподателката се съгласява, че обичайното заповедно производство служи на легитимна цел, тъй като дава възможност за бързо изпълнение на неспорни вземания. Това обаче не е било така в нейния случай. Тя е оспорила вземането на банката, но това не е спряло публичната продажба на нейния апартамент.

125. Според жалбоподателката намесата във всеки случай не е успяла да постигне справедлив баланс. Въпреки че е оспорила заповедта

за плащане, апартаментът ѝ е бил продаден в резултат на изпълнението на тази заповед много преди съдебното разглеждане на нейните жалби. Това не е било уравновесено в достатъчна степен от съществуването на други средства за защита, по-специално последващите средства за защита, изложени в нейните становища, обобщени в параграф 113 (g) и (h) по-горе.

(b) Правителството

126. Позовавайки се на характеристиките на процедурата, уреждаща подлежащите на незабавно изпълнение заповеди за плащане, както е предвидено в българския Граждански процесуален кодекс, Правителството твърди, че намесата в притежанията на жалбоподателката се е основавала на разпоредбите на този кодекс и е имала за цел да защити права на кредиторите.

127. Според Правителството основното съображение е, че намесата е резултат от спор между частни лица – по-специално от неуспеха на жалбоподателката да изплати банков заем, който тя в голяма степен все още е дължала и който е обезпечила с ипотека върху апартамент, който е купила със сумата, която е взела в заем. Правителството също така отбелязва, че между момента, в който жалбоподателката е спряла да плаща месечните си вноски, и момента, в който банката е подала молба за издаване на заповед за плащане срещу нея, тя не се е опитала да предоговори условията на кредита, да даде под наем апартамент и с получените пари да плати вноските, или да продаде апартамент. Правителството отново изтъква, че не е предявила иск за установяване, че някои от условията в договора за заем да са били неравноправни и следователно нищожни съгласно законодателството за защита на потребителите.

128. Освен това Правителството твърди, че дори преди измененията от 2019 г. Гражданският процесуален кодекс е съдържал достатъчно гаранции за защита на правата на длъжници като жалбоподателката, като е предвиждал възможността тя да възрази срещу заповедта за плащане, да обжалва разпореждането за незабавното ѝ изпълнение и да поиска спиране на това изпълнение, или, алтернативно, да предяви иск, че не дължи въпросния дълг, и да поиска спиране на изпълнението на заповедта за плащане като обезпечителна мярка в такова производство. За съжаление инертността на Софийски районен съд е намалила полезността на тези гаранции. Не може да се пренебрегне обаче фактът, че жалбоподателката не е проучила всички възможности да предотврати продажбата на апартамент. В това отношение Правителството се позовава на своите аргументи (както са обобщени в параграфи 111 (d) и (e) по-горе) и също така изтъква, че жалбоподателката е можела да повтори искането си за спиране на изпълнението преди м. декември 2015 г. или дори неофициално да уведоми банката и съдебния

изпълнител, че е възразила срещу заповедта за плащане и е обжалвала разпореждането за незабавно изпълнение на същата. Правителството се позовава и на последващите средства за защита, цитирани в неговите становища и обобщени в параграфи 111 (g) и (h) по-горе. Според него наличието на тези средства за защита също е осигурило справедлив баланс между правата на жалбоподателката и тези на банката. Не е имало обстоятелства, които да са я възпрепятствали да се възползва напълно от тези средства за защита.

2. Преценката на Съда

(а) По въпроса дали е имало намеса в правото на жалбоподателката на мирно ползване на нейните притежания

129. Не се спори, че публичната продажба на апартамента на жалбоподателката в резултат на принудителното изпълнение на заповедта за плащане срещу нея представлява намеса в мирното ползване на нейните притежания.

130. Тази намеса трябва да се квалифицира като представляваща контрол върху ползването на притежания по смисъла на втория параграф на член 1 от Протокол № 1. Следователно трябва да бъде разгледана съгласно така нареченото „трето правило“, посочено в този член, което се отнася до правото на държавата „да въвежда такива закони, каквито сметне за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес“ (вж. *Zehentner v. Austria*, § 71, 16 юли 2009 г., цитирано по-горе, §§ 93-96; и *Vaskrsić v. Slovenia*, № 31371/12, § 73, 25 април 2017 г.).

(б) По въпроса дали намесата е предвидена от закона

131. Жалбоподателката не твърди, че публичната продажба на апартамента ѝ е била незаконосъобразна от гледна точка на българското законодателство. Последващата отмяна на разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта за плащане (която е послужила като основание за изпълнителното производство, в хода на което апартаментът е бил продаден) (вж. параграф 19 по-горе) не засяга непременно със задна дата законосъобразността на продажбата от гледна точка на член 1 от Протокол № 1 (вж., *mutatis mutandis*, *Benham v. the United Kingdom*, 10 юни 1996 г., § 42, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-III). Освен това нищо не подсказва, че приложимите законови разпоредби не са били достатъчно достъпни или предвидими. Въпросът дали тези разпоредби (както са приложени в случая на жалбоподателката) гарантират справедлив баланс между нейните права и всички противоположни права или интереси ще бъде разгледан по-долу (вж. за подобен подход *Апостолови срещу България*, № 32644/09, § 93, 7 ноември 2019 г.).

(с) По въпроса дали намесата е преследвала легитимна цел

132. Жилището е продадено от съдебния изпълнител за удовлетворяване на вземането на банката от жалбоподателката, основано на изтегляния от нея кредит. Следователно може да се приеме, че намесата е служила на легитимната цел за защита на правата на кредиторите (вж. *Zehentner*, § 74, и *Vaskrsić*, § 76 *in fine*, и двете цитирани по-горе). Действително, Съдът вече е заявявал, че отдава голямо значение на ефективното изпълнение в полза на кредиторите (вж. *Vaskrsić*, цитирано по-горе, § 86).

133. Наличието на спор между жалбоподателката и банката относно валидността на дълга, който банката е искала да изпълни чрез заповедта за плащане, не засяга тази констатация. Това е от значение само за преценката дали незабавното изпълнение на заповедта за плащане е постигнало справедлив баланс между правата на жалбоподателката и тези на банката и ще бъде разгледано по-долу, в частта относно пропорционалността.

(d) По въпроса дали намесата е била пропорционална на преследваната законна цел

(i) Обхват и метод на оценката на Съда

134. В този случай оплакването на жалбоподателката е насочено както срещу начина, по който в съответния момент българското законодателство е уреждало издаването и оспорването на подлежащи на незабавно изпълнение заповеди за плащане, така и срещу начина, по който нейните съдебни жалби срещу заповедта за плащане, получена от банката срещу нея, са били разгледани. За разлика от случая с българския Конституционен съд, който е трябвало да разгледа и действително е разгледал съответното законодателство като такова (вж. параграф 80 по-горе), задачата на Съда не е да преразглежда вътрешното законодателство абстрактно (вж., с конкретно позоваване на ситуация, подобна на тази в настоящото дело, *Zehentner*, цитирано по-горе, § 61), а да определи дали начинът, по който този закон е бил приложен спрямо жалбоподателката, е довел до нарушение на Конвенцията или Протоколите към нея. Не е в компетенцията на Съда и да определя дали вътрешното право на дадена държава е в съответствие с правото на ЕС (вж., като скорошен авторитет, *K.I. v. France*, № 5560/19, § 123, 15 април 2021 г.).

(ii) Общи принципи

135. Релевантните общи принципи са установени. Те са изложени в *Zehentner* (цитирано по-горе, §§ 71-73 и 75), *Vrzić* (цитирано по-горе, §§

100-01) и *Vaskrsić* (цитирано по-горе, §§ 77-78) и могат да бъдат обобщени, както следва:

(а) Всяка намеса в правото на мирно ползване на притежанията трябва да постигне справедлив баланс между изискванията на общия интерес на общността и основните права на съответното лице. По отношение на намесите, които попадат във втория параграф на чл. 1 от Протокол № 1, трябва също така да има разумно съотношение на пропорционалност между използваните средства и целта, която трябва да бъде постигната. Във всеки случай въпросът е дали поради намесата засегнатите лица е трябвало да понесат непропорционална и прекомерна тежест;

(b) Договарящите държави се ползват с широка свобода на преценка както по отношение на избора на средствата за изпълнение, така и по отношение на установяването дали последиците от изпълнението са оправдани;

(c) Макар член 1 от Протокол № 1 да не съдържа изрични процесуални изисквания, той изисква процедури, които предоставят на засегнатите лица разумна възможност за ефективно оспорване на мерките, намесващи се в правата, гарантирани от него. Дори в случаите, включващи частни съдебни спорове, тези лица трябва да разполагат със съдебни процедури, които предлагат необходимите процесуални гаранции. Определянето дали това е така в даден случай изисква цялостна оценка на съответните процедури.

(iii) Приложение на тези принципи

- (а) Приложима законодателна рамка и нейното приложение в случая на жалбоподателката

136. Заповедните производства, основани на така наречения принцип на *inversion du contentieux* (който се състои в прехвърляне на отговорността за процесуални действия към ответника), съществуват в много договарящи държави (вж. параграф 107 по-горе). През 2008 г. такава процедура беше въведена и на ниво ЕС (вж. параграф 108 по-горе). През 2008 г. тази процедура е (отново) въведена и в България (вж. параграфи 48 и 50 по-горе). В конкретния случай обаче не става въпрос за типичното заповедно производство, а за негова разновидност, която в България е достъпна, наред с други видове кредитори, и за банките. Този подвид на процедурата няма ограничение за сумите, които могат да бъдат изискани чрез нея, и при нея заповедта за плащане може да стане (ако кредиторът поиска това) незабавно изпълнима, без възражението на длъжника срещу заповедта да има суспензивен ефект, което обикновено е ключова характеристика на процедурата. Освен това, в този подвид на процедурата, който е съществувал в България по онова време, изпълнението, веднъж обявено за незабавно, в можело да бъде спряно само на ограничени основания (вж. параграфи 60 и 66-68

по-горе). Всичко това се дължи на факта, че банковите счетоводни книги, служещи като основа за издаване на такава заповед за плащане, са се считали за достатъчно надеждни, за да се изпълни вземането на банката, преди да се разгледат евентуални правни оспорвания срещу заповедта (вж. параграф 80 по-горе).

137. Изглежда от въвеждането си през 2008 г. този подвид на заповедното производство се е превърнал в типичното средство за събиране на банкови кредити в България (вж. параграф 53 по-горе).

138. Въпросът тук е дали първоначалната законова рамка, приложена в случая на жалбоподателката, я е лишила от ефективни гаранции и е направила така, че тя да понесе непропорционална и прекомерна тежест.

139. Въпреки че процедурата може да изглежда различна в сравнение с тези в други договарящи държави (вж. параграф 107 по-горе), по принцип е трудно да се постави под въпрос изборът на българския законодател за нея. Съгласно член 1 от Протокол № 1 виждането на националния законодател относно това какво е „в обществен интерес“ по социални и икономически въпроси трябва да се зачита, освен ако е очевидно без разумна основа (вж. наред с други източници, *Immobiliare Saffi v. Italy* [GC], № 22774/93, § 49, ЕСПЧ 1999-V; *J.A. Pye (Oxford) Ltd and J.A. Pye (Oxford) Land Ltd v. the United Kingdom* [GC], № 44302/02, § 75, ЕСПЧ 2007-III; и *Béla Németh v. Hungary*, № 73303/14, § 33, 17 декември 2020 г.). Освен това договарящите държави разполагат със значителна свобода на действие по въпроса как да балансират правата на кредиторите и длъжниците в изпълнителните производства (вж. *Vrzić*, § 107, и *Béla Németh*, § 45, и двете цитирани по-горе). Те имат такава свобода на преценка по-общо във връзка с всякакъв вид балансиране на конкуриращи се интереси на частни страни съгласно член 1 от Протокол № 1 (вж. *Котов*, цитирано по-горе, § 131).

140. В България въпросът е обсъден от законодателя с участието на различни заинтересовани страни, макар и през 2019 г., а не когато съответните разпоредби са били приети за първи път през 2007 г. (вж. параграфи 49, 52 и 65 по-горе). На това ниво обаче е бил предмет на пълно разглеждане. Въпросът е разгледан и от българския Конституционен съд през 2012 г., като този съд е установил, че са налице основателни причини – свързани, наред с други неща, със стабилността на икономиката и защитата на вложителите – да се даде възможност на банките по-лесно да събират заемите, които отпускат (вж. параграфи 79-80 по-горе). Ясно е, че за един кредитор не само лекотата, но и бързината на събиране може да бъде от голямо значение (вж. като илюстрация, *S.C. Prodcomexim SRL v. Romania* (№ 2), № 31760/06, §§ 41-45, 6 юли 2010 г., и *Fomenko and Others v. Russia* (реш.), № 42140/05 и 4 други, §§ 181-95, 24 септември 2019 г.). Цялостното

подобряване на погасителната дисциплина в съответната страна също може да бъде важно съображение (вж. *Vaskrsić*, цитирано по-горе, § 83).

141. Независимо от това свободата на преценка, с която се ползват договарящите държави в тази област, не може да бъде неограничена. Справедливият баланс, изискван по член 1 от Протокол № 1, изисква държава, която е избрала система, предвиждаща принудително изпълнение на оспорвани банкови вземания преди пълното им състезателно разглеждане от съд, и съчетава това принудително изпълнение със средства за защита за длъжниците без суспензивен ефект, да гарантира, че когато тази система започне да се прилага към потребители длъжници като жалбоподателката – които по дефиниция са в слаба позиция спрямо банката кредитор – съдилищата ще могат да разгледат всяко оспорване, предназначено да спре изпълнението, достатъчно бързо, за да се даде реалистичен шанс на тези длъжници да спрат принудителното изпълнение на неоснователни или частично неоснователни искове, за да предотвратят намеса в техните притежания (вижте, *mutatis mutandis*, *Rousk v. Sweden*, № 27183/04, § 117, 25 юли 2013).

142. Вярно е, че като заемат значителни суми и ипотекират активите, закупени с тези суми, за да обезпечат заема, длъжници като жалбоподателката доброволно се излагат на риска от загуба на тези активи в случай на неизпълнение (вж., *mutatis mutandis*, *Vrzić*, цитирано по-горе, §§ 68-70 и 103). Това обаче едва ли може да се сравни с риска, поет от някой, участващ в бизнес начинание (вж. например *Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland*, 29 ноември 1991 г., § 59, Серия А № 222, и *Gasus Dosier- und Fördertechnik GmbH v. the Netherlands*, 23 февруари 1995 г., § 70, Серия А № 306-B). Няма индикации, че жалбоподателката е взела кредита, разглеждан в настоящия случай, за да финансира бизнес начинание – напротив, българските съдилища са я признали за обикновен потребител спрямо банката.

143. Първоначалното разглеждане на молбата на банката за издаване на заповед за плащане, което се е изразявало само във формален преглед на документите, представени от банката, и е било извършено без уведомяване на жалбоподателката (вж. параграф 51 по-горе), е било недостатъчно, за да удовлетвори горното процесуално изискване (вж., *mutatis mutandis*, *Ravon and Others v. France*, № 18497/03, § 30, 21 февруари 2008 г., и *Апостолови*, цитирано по-горе, § 98).

144. Трите средства за защита, които жалбоподателката е използвала, след връчването на заповедта за плащане, също се оказват недостатъчни по две причини.

145. Първо, Софийският районен съд не е разгледал възражението на жалбоподателката срещу заповедта за плащане, жалбата ѝ срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта за плащане и искането ѝ за спиране на изпълнението на заповедта за плащане

(последното от които жалбоподателката е повторила през м. декември 2015 г.) в продължение на над три години и половина, през което време изпълнението на заповедта за плащане е довело до продажбата на апартамента на жалбоподателката и до разпределението на постъпленията от тази продажба (вж. параграфи 12-17 и 25-28 по-горе). Въпреки че пропуските от страна на съдията, който е отговарял за делото, очевидно са били основен фактор, допринасящ за това забавяне (вж. параграф 20-21 по-горе), не може да се пренебрегне, че в съответния момент целият Софийски районен съд е претоварен с разглеждането на такива дела (вж. параграф 50 по-горе).

146. Второ, по това време и до края на 2019 г., съгласно съответните правила, българските съдилища не са могли да се въздържат от издаване на подлежащи на незабавно изпълнение заповеди за плащане в полза на банка или след това да спрат тяхното изпълнение (независимо дали по искане за спиране на изпълнението или в съответствие с жалба срещу разпореждането за незабавно изпълнение на заповедта за плащане), дори ако искът на банката се основавал на заем, предоставен на потребител, съдържащ неравноправни клаузи (вижте параграфи 51-54, 60, 62 и 66-68 по-горе). Тази законова процедура по-късно е променена, за да приведе българското законодателство в съответствие със съдебната практика на Съда на ЕС (вж. параграф 52 *in fine* по-горе). Тази съдебна практика, разбира се, се основава на специфичните разпоредби на правото на ЕС относно защитата на потребителите (вж. параграфи 98-106 по-горе), които нямат пряк еквивалент в Конвенцията и Протоколите към нея. Въпреки това законовата процедура, съществуваща в България до края на 2019 г. и приложена в случая на жалбоподателката, повдига въпрос и по член 1 от Протокол № 1. Това е така, защото, както е отбелязано в параграф 136 *in fine* по-горе, презумпцията, залегнала в основата на възможността за изпълнение на заповед за плащане в полза на банка преди разглеждането на каквото и да е съдебно оспорване срещу нея, е, че практически няма риск банковите записи, въз основа на които е издадена заповедта за плащане, да не представят точно валидния размер на дълга към банката. Тази презумпция трудно може да се поддържа при наличието на неравноправни клаузи в договор за потребителски заем, които са нищожни и следователно необвързващи за потребителя (вж. параграф 81 по-горе).

147. Точно такава е било положението на жалбоподателката. Съдебно признатата сума на дълга ѝ към банката (24 100,97 евро – вж. параграф 38 *in fine* по-горе) е много по-ниска от дължимите суми съгласно заповедта за плащане, получена от банката (50 105,58 евро – вж. параграф 27 (a)-(d) по-горе), и също така много по-ниска от сумата, която банката е получила при изпълнението на заповедта за плащане чрез продажбата на апартамента на жалбоподателката (37 879,75 евро –

вж. параграф 28 по-горе). Това се дължи на факта, че в установителния иск, предявен от банката, след като е била изправена пред възражението на жалбоподателката срещу заповедта за плащане, съдилищата са установили, че някои клаузи в договора за заем (тези, които определят наказателния лихвен процент и тези, които позволяват на банката да променя договорен лихвен процент едностранно и въз основа на неясни критерии) са били неравноправни клаузи и следователно са били нищожни (вж. параграфи 32-39 по-горе).

(в) Допълнителни стъпки, за които се твърди, че са могли да предотвратят публичната продажба на апартамента

148. Според Правителството тази ситуация е можела да бъде предотвратена, ако жалбоподателката е предприел някои допълнителни процесуални стъпки (вж. параграфи 111 (с)-(f) и

128 по-горе). Съгласно съдебната практика на Съда обаче, когато жалбоподателят е използвал едно средство за защита, той или тя не може да бъде задължен да използва друго средство за защита, което има по същество същата цел (вж., наред с много други органи, *Шести май енжинеринг ООД и други*, цит. по-горе, § 86, и *Grbac v. Croatia*, № 64795/19, § 126, 16 декември 2021 г.), освен ако това друго средство за защита не е очевидно по-подходящо за неговата или нейната ситуация и предлага по-добра перспектива за успех (вж. *Златанов*, цит. по-горе, § 174, с допълнителни препратки). Анализът на съответните национални разпоредби и начина, по който се прилагат, показва, че по-нататъшните стъпки, предложени от Правителството, не просто са имали по-малка вероятност да успеят от тези, които жалбоподателката е предприела, но и всъщност или не са били достъпни за нея, или е нямало да бъдат в състояние да предотвратят продажбата на апартамента и разпределението на приходите от тази продажба.

– Обжалване на определението на Софийски районен съд за отказ по искането на жалбоподателката за спиране на изпълнението на заповедта за плащане

149. Вярно е, че жалбоподателката е можела да обжалва определението на Софийски районен съд от м. октомври 2018 г. за отказ по искането ѝ за спиране на изпълнението на заповедта за плащане (вж. параграфи 17 (с) и 111 (с) по-горе). По това време обаче апартаментът ѝ вече е бил продаден и приходите са били разпределени две години и половина по-рано (вж. параграфи 25-28 по-горе), а принудителното изпълнение на заповедта за плащане се е извършвало единствено срещу пенсията на майка ѝ и заплатата на дъщеря ѝ (вж. параграф 30 по-горе).

РЕШЕНИЕ НИНА ДИМИТРОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

– *Предоставяне на обезпечение за банката в подкрепа на искането на жалбоподателката за спиране на изпълнението на заповедта за плащане*

150. Жалбоподателката е можела да основе своето искане незабавното изпълнение на заповедта за плащане да бъде спряно, което е направила за първи път през м. април 2015 г. и е повторила през м. декември 2015 г., на желание от своя страна да предостави обезпечение на банката (вж. параграфи 14-15, 60 (а) и 111 (d) по-горе). Дори и това да е било осъществимо за нея от финансова гледна точка (като се има предвид, че към конкретния момент, преди измененията на Гражданския процесуален кодекс от м. декември 2019 г., сумата на това обезпечение е трябвало да покрива пълната стойност на вземането на кредитора – вж. параграфи 60 (а) и 64 по-горе), това не би попречило на продажбата на нейния апартамент. Съгласно българското законодателство, подаването на искане за спиране на изпълнението само по себе си не спира изпълнението на заповед за плащане, независимо от основанията, на които се основава това искане; изпълнението може да бъде спряно само от районния съд, ако реши да уважи това искане (вж. параграфи 60-61 по-горе). В случая на жалбоподателката обаче Софийски районен съд е разгледал искането ѝ за спиране на изпълнението едва през м. октомври 2018 г., повече от две години и половина след като апартаментът ѝ е бил продаден и приходите са били разпределени (вж. параграфи 17 (с) и 25-28 по-горе).

– *Неформално уведомяване на банката и съдебния изпълнител относно използването на средства за защита срещу заповедта за плащане*

151. Поради същите причини, посочени в параграф 150 по-горе, не изглежда, че жалбоподателката е можела да предотврати продажбата на апартамента си, като неофициално уведоми банката и съдебния изпълнител, че е възразила срещу заповедта за плащане и е обжалвала нареждането за незабавно изпълнение на заповедта (вж. параграф

128 по-горе). Тези две средства за защита също са нямали автоматично суспензивен ефект (вж. параграфи 60 и 66 по-горе). Следователно не е ясно защо съдебният изпълнител би спрял принудителното изпълнение или банката би се съгласила с това само защото тези две средства за защита са били задействани.

РЕШЕНИЕ НИНА ДИМИТРОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

– Установяване по съдебен ред, че жалбоподателката не дължи сумите по заповедта за плащане

152. Що се отнася до предполагаемата възможност жалбоподателката да предяви иск, че не дължи дълга, обявен за принудително събиране в заповедта за плащане, и да поиска изпълнението на заповедта да бъде спряно чрез обезпечителна мярка в рамките на такова отделно производство (вж. параграф 111 (е) по-горе), трябва да се отбележи, че според преобладаващата съдебна практика на Върховния касационен съд такива искове са недопустими (вж. параграфи 70-71 по-горе). Четирите изолирани решения на едно от отделенията на този съд, които са в обратния смисъл, критикувани като неправилни (вж. параграф 72 по-горе), както и двете скорошни неокончателни решения на Софийски районен съд, които следват тези решения (вж. параграф 73 по-горе), не са достатъчни, за да се приеме, че това е средство за защита, което предлага разумни изгледи за успех (вж., *mutatis mutandis*, *Sejdovic v. Italy* [GC], № 56581/00, § 50, ЕСПЧ 2006-II).

– Иск за оспорване на вземането по чл.424 от Гражданския процесуален кодекс

153. Не изглежда жалбоподателката да е можела да предяви и иск съгласно чл. 424 от Гражданскопроцесуалния кодекс (вж. параграфи 74 и 111 (е) *in fine* по-горе). Изглежда, че длъжник може да предяви иск съгласно тази разпоредба само ако не е подал възражение срещу заповедта за плащане (вж. параграф 75 по-горе), а жалбоподателката е подала такова възражение (вж. параграф 12 по-горе). Следователно не е очевидно, че чл. 424 би бил приложим в нейния случай. При тези обстоятелства Правителството е длъжно да цитира примери, в които тази разпоредба е била приложена по предложения от него начин. Правителството не го е направило (вж., *mutatis mutandis*, *Zagrebačka banka d.d. v. Croatia*, № 39544/05, § 227, 12 декември 2013 г.).

– *Иск срещу банката по Закона за защита на потребителите*

154. Също така е вярно, че жалбоподателката е можела още през 2013-14 г. да предяви иск срещу банката съгласно законодателството за защита на потребителите, че някои от клаузите в договора за заем са били неравноправни и следователно нищожни (вж. параграфи 81-85 и 111 (f) по-горе и сравнете, *mutatis mutandis*, *Vrzić*, цитирано по-горе, § 70). Не изглежда обаче, че чрез завеждането на такова производство жалбоподателката е можела да спре изпълнителното производство, образувано срещу нея съгласно заповедта за плащане. Българският Върховен касационен съд изрично е постановявал, че такова спиране не може да бъде получено като обезпечителна мярка в подобно съдебно установително производство (вж. параграф 88 по-горе). Правителството не посочва никакви примери за обратното.

– *Заключение по отношение на превантивните средства за защита, цитирани от Правителството*

155. Изглежда, че противно на това, което се твърди от Правителството, жалбоподателката не е разполагала с други процесуални средства, за да спре изпълнението на заповедта за плащане, преди то да доведе до продажбата на нейния апартамент и разпределение на приходите. Поради това първите четири от шестте части на възражението на Правителството за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, които са присъединени към разглеждането на спора по същество (вж. параграфи 111 (c)-(f) и 119 по-горе), трябва да бъдат отхвърлени.

(γ) Последващи средства за защита

156. Правителството също така посочва две последващи средства за защита, които жалбоподателката очевидно не е опитала: обратен изпълнителен лист и иск за обезщетение срещу банката (вж. параграфи 111 (g) и (h) и

128 по-горе). От гледна точка на член 1 от Протокол № 1, този аргумент трябва да бъде разгледан (вж. *Zehentner*, цитирано по-горе, § 77).

157. Вярно е, че след влизането в сила на решенията, с които Софийски градски съд и Софийски апелативен съд обявяват, че сумите в заповедта за плащане са дължими на банката само частично (вж. параграфи 34-40 по-горе), жалбоподателката е имала възможност да потърси обратен изпълнителен лист срещу банката и да поиска обезщетение от нея (вж. параграфи 58 и 76-78 по-горе). Нейните майка и дъщеря, срещу които банката също частично е изпълнила заповедта за плащане, са поискали такива обратни изпълнителни листове и очевидно все още не са ги получили единствено защото са подали молба за тях до

грешния съд (вж. параграфи 41-45 и 59 по-горе). Въпреки това, тези две възможности не могат да поправят адекватно последиците от намесата в притежанията на жалбоподателя. Първо, и двете са станали достъпни за нея едва след приключването на спора по същество между нея и банката, повече от шест години след публичната продажба на апартамента ѝ, забавяне, което до голяма степен се дължи на продължилата с години инертност от страна на Софийски районен съд (вж. параграфи 12, 17 (а), 25-26, 32 и 40 по-горе). Второ, втората възможност – искът за обезщетение за вреди срещу банката – вероятно може да отнеме години, за да даде резултат и ще наложи значителни допълнителни процесуални усилия от страна на жалбоподателката, както и допълнителни разходи, които ще дойдат в допълнение към значителните усилия и разходи, вече вложени от нейна страна.

158. Следователно последните две от шестте части на възражението за неизчерпване на Правителството, които бяха присъединени към разглеждането на спора по същество (вж. параграфи 111 (g) и (h) и 119 по-горе), също трябва да бъдат отхвърлени.

159. Въпреки това, пропусъкът на жалбоподателката да прибегне до тези последващи средства за защита – и по този начин да се опита да смекчи или дори да компенсира финансовата загуба в резултат на намесата – може да бъде взет предвид съгласно член 41 от Конвенцията (вж., *mutatis mutandis*, *Шести май инженеринг ООД и други*, цитирано по-горе, § 86 *in fine*).

(δ) Заключение

160. В обобщение, правилата, уреждащи издаването и оспорването на подлежащи на незабавно изпълнение заповеди за плащане в полза на банките, както са били в сила към съответния момент, и начинът, по който тези правила са били приложени спрямо жалбоподателката, нарушават справедливия баланс между нейните права и тези на банката и поради това жалбоподателката е понесла непропорционална и прекомерна тежест. Следователно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 8 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

161. Жалбоподателката се оплаква, че е била лишена от единственото си жилище въз основа на претенцията на банката срещу нея, без предварително съдебно разглеждане на спора между нея и банката.

162. Позовава се на член 8 от Конвенцията, който гласи, доколкото е приложимо:

„1. Всеки има право на неприкосновеност на ... на жилището...

2. Намесата на държавните власти в упражняването на това право е недопустима, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите.”

Допустимост на оплакването

1. Съвместимост *ratione materiae*

163. Първият въпрос, който възниква във връзка с това оплакване, е дали апартаментът, собственост на жалбоподателката и продаден за изпълнение на заповедта за плащане, получена от банката срещу нея, е бил неин „дом“ по смисъла на член 8 § 1 от Конвенцията и дали следователно тази разпоредба е приложима.

164. Съгласно съдебната практика на Съда едно жилище е нечий дом по смисъла на член 8 § 1, ако лицето има достатъчни и продължителни връзки с това жилище, което е фактически въпрос (вж. наред с други източници *Prokopovich v. Russia*, № 58255/00, § 36, ЕСПЧ 2004-XI (извадки); *Sargsyan v. Azerbaijan* [GC], № 40167/06, § 253, ЕСПЧ 2015; и *Jansons v. Latvia*, @ 1434/14, § 52, 8 септември 2022 г.). Такива връзки могат да бъдат доказани чрез представяне на документи от местната администрация, планове, снимки или квитанции за поддръжка, доказателства за доставки по пощата, показания на свидетели или, всъщност, всякакви други релевантни доказателства (вж. *Nasirov and Others v. Azerbaijan*, № 58717/10, § 73, 20 февруари 2020 г.).

165. Страните изказват следните становища във връзка с това оплакване.

(а) Становищата на страните

(i) Правителството

166. Българското правителство твърди, че апартаментът не може да се счита за дом на жалбоподателката по няколко причини. Първо, посочила е различен адрес – нейният постоянен адрес – във възражението си срещу заповедта за плащане и в последвалото съдебно установително производство. Вярно е, че преди това е прехвърлила собствеността върху този друг апартамент на майка си, но наличната информация предполага, че тя е живяла там през съответния период. Например дъщерята на жалбоподателката, която има същия постоянен адрес като жалбоподателката, е казала на съдебния изпълнител, че

желае да се свързват с нея чрез майка ѝ, което предполага, че двете са живели заедно на този адрес. На второ място, когато на 22 април 2015 г. съдебният изпълнител е извършила оглед на апартамента, предмет на настоящото дело, тя е посочила, че никой не живее там в този момент, че електричеството е спряно и че има течове в банята. Всичко това е повторено и в експертната оценка за пазарната стойност на апартамента. Трето, информацията по делото предполага, че жалбоподателката не живее в България и не е ясно кога се е установила в чужбина. Четвърто, тя не е твърдяла, че е била физически изгонена от апартамента. И накрая, няма преки доказателства, че жалбоподателката някога е живял там.

(ii) Жалбоподателката

167. Жалбоподателката твърди, че от материалите по делото става ясно, че тя е използвала банковия заем от 2005 г. за закупуването на апартамента и след това е живяла в него в продължение на десет години. Данните в имотния регистър показват, че когато апартаментът ѝ е отнет, той е бил единственото жилище, което притежава. Вярно е, че е наследила дял от къща в село на около 500 километра от София, но никога не е живяла там; тази къща е обитавана от семейството на нейния чичо. Констатацията на съдебния изпълнител, че никой не живее в апартамента на 22 април 2015 г., се отнася само до този конкретен момент и не може да се тълкува като означаваща, че тя е напуснала окончателно апартамента. По това време е била в чужбина, за да си намери работа, но по-късно се връща и отново заживява в апартамента. Всъщност се е уговорила с купувача да ѝ бъде позволено да го обитава още няколко месеца, в замяна на това да остави на купувача част от мебелите и срещу заплащане на определена парична сума. За съжаление не е успяла да се свърже с купувача, за да получи клетвена декларация за това. След м. март 2016 г. за известно време живее с дъщеря си на квартира чрез *Airbnb*. Вярно е, че постоянният ѝ адрес е апартаментът, чиято собственост по-рано е прехвърлила на майка си, но това не означава, че е живяла там. Според българското законодателство постоянният адрес не е непременно мястото, където човек живее. Фактът, че тя и дъщеря ѝ имат един и същ постоянен адрес, не позволява да се заключи, че живеят там. Тя наистина е живяла в този друг апартамент до 2005 г., когато закупува апартамента, предмет на настоящото дело, но никога не се е връщала там след това и оставя майка си да го използва. През м. декември 2017 г., без доходи и място за живеене в България, жалбоподателката се установява в Германия. Никога не е имало извеждане от апартамента, тъй като тя напуска апартамента, предмет на настоящото дело, след публичната му продажба по собствено желание, без да изчака да бъде изгонена от него.

(b) Преценката на Съда

168. В договора за заем с банката се посочва, че отпуснатата на жалбоподателката сума трябва да се използва за закупуване на апартамента, предмет на настоящото дело, но не се посочва дали този апартамент ще се използва от жалбоподателката за живеене или за други цели (вж. параграф 4 по-горе). В анекса към договора за заем от 2010 г. и в едновременните договори за поръчителство с нейните майка и дъщеря е посочено, че този апартамент е техният „адрес за кореспонденция“ (вж. параграф 6 *in fine* по-горе). Въпреки това, когато през м. октомври 2014 г. банката подава заявление за издаване на заповед за плащане срещу жалбоподателката, тя е посочила адреса на другия апартамент, където жалбоподателката и нейните майка и дъщеря имат постоянен адрес и чиято собственост жалбоподателката прехвърля на майка си през 2005 г. и 2012 г. (вж. параграфи 8 *in fine* and 46 по-горе). Поканата, която съдебният изпълнител изпраща на жалбоподателката през м. март 2015 г., уточнява, че този друг апартамент е постоянният, но и настоящ адрес на жалбоподателката, и посочва апартамента, който жалбоподателката е закупила с банковия си заем, като неин „алтернативен адрес“ (вж. параграф 11 *in fine* по-горе). Във всички последващи документи, издадени от съдебния изпълнител през 2015-16 г., апартаментът, чиято собственост жалбоподателката е прехвърлила на майка си, е посочен като неин и постоянен, и настоящ адрес, както и на майка ѝ и дъщеря ѝ; в някои от тези документи съдебният изпълнител е посочил апартамента, който жалбоподателката е закупила с банковия заем като „адрес за кореспонденция“, но на практика цялата кореспонденция с жалбоподателката минава през нейния адвокат (вж. параграф 29 по-горе).

169. Следователно тези материали не са достатъчни, за да се направи заключение, че въпросният апартамент е бил дом на жалбоподателката през 2014-16 г. Наистина, както тя посочва (вж. параграф 167 по-горе), според българското законодателство постоянният адрес не е непременно мястото, където човек живее (вж. параграф 96 по-горе). Жалбоподателката обаче не казва нищо относно настоящия си адрес, който според българското законодателство е мястото, където човек живее и който може да съвпада с постоянния адрес (вж. параграфи 96 *in fine* и 97 по-горе).

170. Макар да е разумно да се предположи, че през 2005 г. жалбоподателката закупува апартамента, предмет на настоящото дело, за да живее там с дъщеря си (преди това, от 1996 г., е живяла в другия апартамент, чиято собственост е прехвърлила на майка си – вж. параграф 46 *in fine* по-горе), наличните доказателства не са достатъчни, за да покажат, че тя все още живее там през 2014-16 г., когато банката иска заповед за плащане срещу нея и тази заповед е издадена и изпълнена чрез продажбата на този апартамент. Върху апартамента вече

е бил наложена възбрана от друг кредитор през м. май 2013 г. (вж. параграф 24 по-горе) и жалбоподателката до този момент трябва да е била наясно за възможността да го загуби, също и защото е спряла да изплаща редовно банковия си заем още в края на 2012 г. (вж. параграф 7 по-горе). Когато съдебният изпълнител извършва оглед на апартамента на 22 април 2015 г., никой не живее там и електричеството е спряно (вж. параграф 22 по-горе). Жалбоподателката не представя никакви доказателства в подкрепа на твърдението си, че след престоя си в чужбина по това време се е върнала да живее в апартамента (вж. параграф 167 по-горе). Всъщност по делото няма доказателства, че жалбоподателката някога е живяла в този апартамент; доказателствата за нейните резервации в *Airbnb* през м. април 2016 г. (вж. параграф 47 по-горе) не показват непременно, че е наемала временни жилища в *Airbnb*, защото е трябвало да се изнесе от апартамента точно преди това. В тази връзка е също така показателно, че в нито едно от изложенията си пред националните съдилища жалбоподателката не твърди, че апартаментът е нейният дом.

171. Твърдението на жалбоподателката, че апартаментът, срещу който е изпълнена заповедта за плащане, е бил нейният „дом“ към онзи момент, следователно не е доказано и следователно член 8 от Конвенцията не е приложим.

172. От това следва, че това оплакване е несъвместимо *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията по смисъла на член 35 § 3 (а) и че трябва да бъде отхвърлено в съответствие с член 35 § 4.

2. Изчерпване на вътрешноправните средства за защита

173. Възражението на Правителството в това отношение, което засяга не само оплакването по член 1 от Протокол № 1, но и това по член 8 от Конвенцията, е обобщено в параграфи 111-112 по-горе. По отношение на член 8 Правителството твърди също така, че жалбоподателката е пропуснала да спомене на национално ниво, че въпросният апартамент е бил нейният дом. Отговорът на жалбоподателката на това възражение е обобщен в параграфи 113-114 по-горе.

174. В светлината на заключението, че оплакването по член 8 от Конвенцията е несъвместимо *ratione materiae*, не е необходимо да се разглежда дали жалбоподателката е изчерпала вътрешноправните средства за защита по отношение на него.

III. ТВЪРДЯНИ НАРУШЕНИЯ НА ЧЛЕН 6 § 1 И ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

175. Жалбоподателката се оплаква още (а) по член 6 § 1 от Конвенцията, че е била лишена от достъп до съд във връзка със

заповедта за плащане срещу нея, и (b) по член 13 от Конвенцията, че не е имала ефективни средства за защита по отношение на нейните оплаквания по членове 6 § 1 и 8 от Конвенцията и по член 1 от Протокол № 1.

176. Страните не изразяват становище във връзка с тези оплаквания.

177. Съдът счита, че в светлината на анализа по член 1 от Протокол № 1 (вж. параграфи 136-160 по-горе), не възникват отделни въпроси по член 6 § 1 или член 13 от Конвенцията (вж. *Zehentner*, § 82, и *Vaskrsić*, § 92, и двете цитирани по-горе). Следователно не е необходимо да се разглежда допустимостта или основателността на тези оплаквания.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

178. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

A. Имуществени вреди

1. Искът на жалбоподателката и коментарите на Правителството по него

179. Жалбоподателката твърди, че имуществените вреди, които е претърпяла в резултат на нарушението на член 1 от Протокол № 1, се състоят в загубата на апартамента ѝ. След придобиването му от добросъвестен купувач е било невъзможно той да бъде върнат, включително защото, че този купувач е можел да разчита на фактическо владение, за да се противопостави на всеки опит на жалбоподателката да си го върне. Следователно единственият начин да се компенсират претърпените от нея имуществени загуби е да ѝ се присъди парична сума, равняваща се на настоящата стойност на апартамента. Според доклад за оценка, получен от нея през юли 2023 г., пазарната цена на апартамента е 236 500 български лева (BGN) (еквивалент на 120 921 евро (EUR)).

180. В подкрепа на твърдението си жалбоподателката представя доклад за оценка, изготвен от сертифицирана компания за оценка на недвижими имоти.

181. Правителството оспорва претенциите. Посочва, че не е имало лишаване от притежания по смисъла на член 1 от Протокол № 1 и твърди, че няма пряка причинно-следствена връзка между нарушението на тази разпоредба и вредите, за които се твърди, че е претърпяла жалбоподателката. По-специално, дори изпълнението на заповедта за плащане да е било спряно, не е ясно дали жалбоподателката е щяла да

може да погаси дълга си към банката, в резултат на което продажбата на апартамента ѝ просто е щяла да бъде отложена. Съгласно окончателното решение по съдебното установително производство между жалбоподателката и банката, тя и нейните поръчители (нейните майка и дъщеря) действително дължат на банката значителна част от дълга, който банката е искала да събере чрез заповедта за плащане. Освен това жалбоподателката може дори в момента да предяви иск за обезщетение срещу банката.

182. Правителството оспорва и достоверността на доклада за оценка, представен от жалбоподателката, въз основа на това, че (а) той е изготвен от частно нает и платен от нея експерт, което поражда съмнения относно неговата безпристрастност и независимост; че (b) компанията, в която е работел експертът, е била официално сертифицирана едва през април 2023 г., което означава, че не е имала много опит; че (с) експертът не е извършил действителен оглед на апартамента; и че (d) избраните от експерта апартаменти за сравнение са били доста различни от апартамента на жалбоподателката.

2. Преценката на Съда

183. Член 41 от Конвенцията оправомощава Съда да предостави на увредената страна такова удовлетворение, каквото смята за подходящо, ако националното законодателство не позволява обезщетение или позволява само частично обезщетение. Ако националното законодателство и естеството на вредата правят възможно такова обезщетение, това може да се вземе предвид съгласно член 41 и присъденото справедливо обезщетение може или да бъде намалено на тази основа, или да доведе до отказ от присъждане на обезщетение (вж. *Шести май инженеринг ООД и други*, цитирано по-горе, § 101, с допълнителни препратки).

184. В настоящия случай вече беше установено, че жалбоподателката е можела (а) да поиска обратен изпълнителен лист във връзка с всички суми, които е надплатила на банката в резултат на принудителното изпълнение на заповедта за плащане срещу нея, плюс лихви и разходи, възникнали в изпълнителното производство, и (b) да поиска обезщетение от банката за всякакви (по-нататъшни) вреди, причинени от незабавното изпълнение на заповедта за плащане (вж. параграф 157 по-горе). При тези обстоятелства няма причина да се присъжда каквото и да е обезщетение по отношение на имуществени вреди (вж., *mutatis mutandis*, *Mindek v. Croatia*, № 6169/13, § 92, 30 август 2016 г.). Следователно искът на жалбоподателката трябва да бъде отхвърлен.

В. Неимуществени вреди

1. Искът на жалбоподателката и коментарите на Правителството по него

185. Жалбоподателката претендира 10 000 евро във връзка с разочарованието и чувството на безпомощност, породени от неспособността на съдилищата да защитят правата ѝ своевременно.

186. Правителството приканва Съда да постанови, че установяването на нарушение представлява достатъчно справедливо обезщетение за всякакви неимуществени вреди, претърпени от жалбоподателката. Изтъква, че Съдът има право на преценка дали да присъди справедливо обезщетение, което се изисква само ако вътрешното законодателство позволява само частично обезщетение и дори тогава, само ако такова присъждане е необходимо. При условията на евентуалност Правителството твърди, че претендираната сума е прекомерна, по-конкретно защото обстоятелствата в основата на нарушението, установено в случая, са били само един от източниците на страданието на жалбоподателката.

2. Преценката на Съда

187. Може да се приеме, че жалбоподателката е претърпяла страдание и разочарование в резултат на нарушаването на нейните права по член 1 от Протокол № 1. Като взема предвид естеството на нарушението и се произнася по справедливост, както се изисква съгласно член 41 от Конвенцията, Съдът присъжда 5000 евро в това отношение, плюс всички данъци, които могат да бъдат начислени.

С. Разходи и разноси

1. Искът на жалбоподателката и коментарите на Правителството по него

188. Жалбоподателката иска да ѝ се възстановят:

(a) 1 955,83 лв. (равностойност на 1 000 евро), плюс 391,17 лв. (равностойност на 200 евро) данък върху добавената стойност, направени за адвокатски хонорари във връзка с производството пред Съда;

(b) 16,20 лв. (еквивалент на 8,28 евро), изразходвани от нейната адвокатска кантора за пощенски разходи; и

(c) 345,12 евро, изразходвани от нейната адвокатска кантора за превод на становището и претенциите, направени от името на жалбоподателката, на английски език.

189. Жалбоподателката поиска всяко възнаграждение по тази глава да бъде платено на нейната адвокатска кантора, с изключение на 1173,50 лв. (еквивалент на 600 евро), които тя вече е платила кантората.

190. В подкрепа на иска си жалбоподателката представя (а) договор за възнаграждение; (б) фактура, издадена от нейната адвокатска кантора; (с) разписка за банков превод; (д) пощенски разписки; и (е) договор между нейната адвокатска кантора и фирма за преводи.

191. Правителството твърди, че искът не е правилно детайлизиран. По-конкретно, липсва информация за почасовата ставка, начислявана от адвокатите на жалбоподателката, или за това колко часа са фактурирали. Що се отнася до разходите, за които се твърди, че е направила тази адвокатска кантора (вж. параграф 188 (б) и (с) по-горе), това са оперативни разходи, които вече са покрити от таксите, които кантората е начислила на жалбоподателката. Освен това няма доказателства, че сумата, начислена от фирмата за преводи, действително е била платена от адвокатската кантора.

2. Преценката на Съда

192. Съгласно установената съдебна практика на Съда жалбоподателят има право на възстановяване на разходи и разноси само доколкото е доказано, че те са били действително и необходимо направени и са в разумен размер.

193. В този случай няма съмнение, че жалбоподателката се е задължила да заплати на адвокатската си кантора обща сума от 1955,83 лв. (равностойност на 1000 евро), плюс 391,17 лв. (равностойност на 200 евро) данък върху добавената стойност, както и че тя вече им е платила половината от тази сума – 1173,50 лв. (равностойност на 600 евро). Не възниква съмнение относно необходимостта от заплащане на тези адвокатски хонорари – по-голямата част от изявленията, направени от името на жалбоподателката, се отнасят до предполагаемото нарушение по член 1 от Протокол № 1.

194. Няма изискване, за целите на член 41 от Конвенцията, адвокатските хонорари, начислени на жалбоподател за работа по неговия или нейния случай пред Съда, да се таксуват на почасова база, а не като еднократна сума, и това само по себе си не пречи на Съда да прецени дали тези разходи са разумни по отношение на размера. Понесените и претендирани от жалбоподателката адвокатски хонорари са значително по-ниски от тези, приети за разумни в скорошни дела срещу България със сравнима сложност (вж. *Тодоров и други срещу България*, № 50705/11 и 6 други, §§ 328 и 333, 13 юли 2021 г., и *Николай Костадинов срещу България*, № 21743/15, §§ 81 и 83, 8 ноември 2022 г.). Следователно те могат да бъдат приети за основателни и следва да бъдат присъдени в пълен размер: 1000 евро, плюс 200 евро, общо 1200 евро.

195. Тъй като сумата, претендирана от жалбоподателката по отношение на адвокатски хонорари, вече включва данък върху добавената стойност (вж. параграф 188 (а) по-горе), не е необходимо да се уточнява – както иначе е обичайно в практиката на Съда – че всеки данък, дължим от нея трябва да се добави към тази сума.

196. Съгласно искането на жалбоподателката (вж. параграф 189 по-горе), тази сума – с изключение на 1173,50 лв. (еквивалент на 600 евро), които тя вече е платила – трябва да бъде преведена по банковата сметка на нейната адвокатска кантора „Екимджиев и партньори“. 1173,50 лв. (еквивалент на 600 евро), които жалбоподателката вече е платила, трябва да бъдат изплатени директно на нея (сравни *Стоянова срещу България*, № 56070/18, § 90, 14 юни 2022 г.).

197. Искът по отношение на разходите за превод и пощенските разходи (вж. параграф 188 (b) и (c) по-горе) трябва да бъде отхвърлен. Като оставим настрана въпроса дали има достатъчно доказателства, че разходите за превод действително са направени от кантората на адвокатите на жалбоподателката, няма доказателства, че тези разходи – или пощенските разходи, които също са били платени от адвоката на жалбоподателката – са били представени тогава към жалбоподателката (вж. *Симонова срещу България*, № 30782/16, § 68, 11 април 2023 г.). Споразумението за възнаграждение с нейната адвокатска кантора не предвижда, че тя ще бъде длъжна да покрие такива разходи (за разлика от *Genov and Sarbinska v. Bulgaria*, № 52358/15, §§ 106-07, 30 ноември 2021 г.). Няма и нищо, което да предполага, че жалбоподателката е задължена да ги плати по друг начин. Не може да бъде присъдено обезщетение на адвокатите или тяхната кантора – представителите на жалбоподателката не могат да търсят справедливо удовлетворение за себе си, тъй като те не са „увредена страна“ по смисъла на член 41 (предишен член 50) от Конвенцията (вж. *Luedicke, Belkacem и Koç v. Germany* (член 50), 10 март 1980 г., § 15, Серия А № 36; *Airey v. Ireland* (член 50), 6 февруари 1981 г., § 13, Серия А № 41; *Campbell and Cosans v. the United Kingdom* (Член 50), 22 март 1983 г., § 14 (а), Серия А № 60; и *Simonova*, цитирано по-горе, § 68 *in fine*).

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. Присъединява части от три до осем (вж. параграф 111 (c)-(h) по-горе) от деветте части на възражението на Правителството, че жалбоподателката не е изчерпила вътрешноправите средства за защита по отношение на нейното оплакване по член 1 от Протокол № 1 към разглеждането по същество на това оплакване и *отхвърля* тези части на възражението;

РЕШЕНИЕ НИНА ДИМИТРОВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

2. *Обявява* оплакването по член 1 от Протокол № 1 за допустимо, а оплакването по член 8 от Конвенцията за недопустима;
3. *Приема*, че е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1;
4. *Приема*, че не е необходимо да се разглежда допустимостта или основателността на оплакването по член 6 § 1 и член 13 от Конвенцията;
5. *Приема*,
 - (а) че държавата-ответник трябва да заплати на жалбоподателката в рамките на три месеца от датата, на която това решение стане окончателно съгласно член 44 § 2 от Конвенцията, следните суми, които да бъдат конвертирани във валутата на държавата-ответник по курса, приложим към датата на плащането:
 - (i) 5000 евро (пет хиляди евро), плюс всякакви данъци, които биха могли да се начислят, по отношение на неимуществени вреди;
 - (ii) 1200 евро (хиляда и двеста евро) за разходи и разноси; 600 евро (шестстотин евро) от тази сума да се изплатят директно на жалбоподателката, а остатъкът – по банковата сметка на фирмата на нейните процесуални представители “Екимджиев и партньори”;
 - (iii) че от изтичането на гореспоменатия тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер, равен на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка за срока на забава, към която се добавят три процентни пункта;
6. *Отхвърля* останалата част от иска на жалбоподателката за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено писмено на 16 април 2024 г. в съответствие с правило 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Милан Блацко
секретар

Пере Пастор Виланова
председател